

VELD

WIL REKENEN

Gastatelier de Vindplaats

**een informele collectieve kunstpraktijk in een
Amsterdamse basisschool - oktober 2022- december 2024**

VELDWERK IN GASTATELIER DE VINDPLAATS- DE PIONIERSFASE

INHOUD

3	Inleiding
4	Interview Laura Bolscher
7	Interview Diede Daalman
10	Beeldverslag Gespreksavond
14	Plaatsmaken voor een atelier van kinderen
18	Beeldverslag Geven&Nemen
20	Interview Phoebe Pryor
23	Interview Kamila Wolszczak
26	Beeldverslag Big Draw
38	Interview Arja Hop
41	Interview Naomi Jansen
44	Het delen van tijd in een participatieve kunstpraktijk
48	Interview Isabella Giacomelli
51	Interview Mai Marie Choon Dijkma
54	Beeldverslag Buurtatelier
56	Manifest voor creatieve collectiviteit
58	Colofon

Op het moment dat deze publicatie verschijnt is het op de kop af tweeënhalf jaar geleden dat Gastatelier de Vindplaats voor het eerst de deur opende voor kinderen en kunstenaars. Tweeënhalf keer een schooljaar, waarin we iedere week atelieruren hadden, soms twee, soms drie keer per week. Honderden malen is het atelier door kinderen gebruikt als hun creatieve clubhuis. In die tweeënhalf jaar heeft het gastatelier aan verschillende kunstenaars de mogelijkheid geboden om tijdelijk als gastkunstenaar in de gemeenschap van een basisschool te werken. Niet om les te geven, maar om samen met kinderen een artistieke gemeenschap te vormen en elkaar wederzijds te inspireren. Een blauwdruk voor deze vorm van artistieke samenwerking was er niet. Gaandeweg ontwikkelde zich een werkwijze of, beter gezegd, ontwikkelden zich verschillende werkwijzen.

De ervaringen van acht van de kunstenaars die artist-in-residence waren in Gastatelier de Vindplaats vormen de rode draad door deze publicatie. Hoe kijken zij aan tegen hun pioniersrol in het atelier, op welke manier hebben zij invulling gegeven aan een heel informele vorm van naschoolse actieve kunstbeoefening in interactie met de kinderen? Ook vertellen de gastkunstenaars wat deze residency voor hun kunstenaarschap betekent, hoe zij de structuren van het schoolbestaan hebben ervaren en hoe ze zijn omgegaan met de dilemma's tussen de eigen artistieke vrijheid en de behoefte aan autonomie van de kinderen. Iedere gastkunstenaar brengt nieuwe perspectieven mee en opent weer nieuwe manieren van samenwerken. Deze publicatie is dus ook geen blauwdruk geworden, maar een veelkleurig beeld van de mogelijkheden van een kunstpraktijk waar kinderen in participeren.

Na twee jaar pionieren was het tijd om een moment stil te staan bij manier waarop het gastatelier zich heeft ontwikkeld en zich nog verder zou kunnen ontwikkelen. Het werk in het gastatelier is een vorm van artistiek actie-onderzoek: veldwerk. Door de persoonlijke getuigenissen van de kunstenaars af te wisselen met beeldverslagen van bijzondere momenten en theoretische reflecties proberen wij iets van die veelvormige dynamiek van Gastatelier de Vindplaats met de lezer te delen.

Marieke Hoekstra, maart 2025

LAURA BOLSCHER GASTKUNSTENAAR OKTOBER 2022 T/M JULI 2023

© Victoria Ughanova

De speelprofessional

Als beeldend kunstenaar maak ik participatief werk, dat is werk waar je aan mee kan doen, het liefst op een plek die publiek toegankelijk is. Dus niet achter de gesloten deuren van een atelier of over de drempel van een galerieruimte maar juist daarbuiten. Sinds drie jaar doe ik onderzoek naar samen spelen, wat kinderen goed kunnen maar volwassenen niet meer doen. Ik ben nieuwsgierig naar de redenen waarom ze dat niet meer doen en onderzoek het spelen op verschillende manieren. Ik organiseer hiervoor speelsessies, een uur waarin ik speel met een bepaalde groep mensen.

Eerst speelde ik een tijd met volwassenen, maar op de Vindplaats kreeg ik de kans om spelen met een groep kinderen te onderzoeken. Toen Marike me vertelde over het atelier dat ze aan het oprichten was, was ik precies op het punt in mijn onderzoek dat ik ontdekte: Ik ben nu met

volwassenen aan het spelen maar heb nog helemaal niet gekeken naar die speelprofessional, het kind. Die is op een basisschool natuurlijk alom aanwezig. Daarnaast vond en vind ik het nog steeds heel interessant aan het onderwijs dat er een groep is die graag met jou als kunstenaar wil werken om met jou en van jou te kunnen leren, in plaats van dat jij ergens bent als kunstenaar en vervolgens op zoek moet gaan naar een groep om je werk aan te tonen of samen mee te maken. Hoewel ik nooit echt een atelierkunstenaar ben geweest, wilde ik bij de Vindplaats juist proberen dat wel even te zijn en gebruik te maken van alle mogelijkheden van het atelier, om het echt als mijn eigen atelier te zien. Dat dit atelier geen stille witte ruimte was maar een plek die constant in beweging is, was voor mij daarin essentieel. Ik heb altijd andere mensen nodig om mee uit te wisselen. Ook de onvoorspelbaarheid van de plek, het binnenkomen van kinderen,

ouders en andere mensen, maakt het tot een semi-publieke ruimte.

Het atelier als constructie

Tijdens mijn residentie heb ik geprobeerd te leren van de kinderen. Hoe spelen ze? Hebben ze materiaal nodig? Kunnen ze in dit atelier spelen? Wat ik zag in het observeren en las in verschillende publicaties was dat kinderen tussen alle voorwaarden van wat ze niet mogen en wel moeten, juist ruimte vinden voor spel. Ik besepte mij dat het atelier een constructie is: er zijn vier muren, een rijk gevulde materialenkast en tijdstippen waarop je naar binnen mag. Met die elementen ben ik vervolgens gaan spelen. Langzaam ben ik dat atelieruur gaan omtoveren naar mijn eigen werk, door bij de deur de kinderen een beperking voor te stellen, om zo spel te ontlokken.

De eerste beperking was dat we tijdens het atelieruur een uur lang niet mochten praten, dat is het werk 'Sprakeloos' geworden. Ik

stond voor de deur en had een notitieboek om mijn nek, waarmee ik aan de kinderen zonder te praten toestemming vroeg of ze alsnog het atelier in wilden. Elk kind ging graag 'de challenge' aan door met hun hoofd te knikken. Tijdens Spraakloos ontstonden er andere vormen van maken omdat ze hun woorden niet mochten gebruiken en vonden er nieuwe ontmoetingen tussen kinderen plaats die normaal niet met elkaar werkten. Na de speelsessie Spraakloos ontwikkelde ik ook nog 'Niet Handig', waarbij alle kinderen maar met één hand mochten werken, en 'De Vloer Is Lava', waarbij ze de grond van het atelier niet direct mochten aanraken. Ik had het steeds over beperkingen, maar toen ik het met de kinderen ging bespreken noemden ze het geen beperkingen maar uitdagingen, of 'de challenge'. Dat was voor mij ook een mooi inzicht in hoe kinderen altijd ruimte vinden voor spel.

Vanuit deze werken heb ik uiteindelijk een publicatie ontwikkeld, wat op zichzelf weer een werk is geworden. De publicatie voegt een nieuwe laag toe, namelijk die van de ervaringen van de kinderen door samen terug te kijken. Op die manier wil ik het hele proces ook voor de buitenwereld zichtbaar maken.

Professioneel blijven spelen

Ik heb ook gewoon zelf heel veel gespeeld hier op de Vindplaats. De angst voor volwassenen om te spelen, halen kinderen snel weg. Met kinderen moet je eigenlijk gewoon wel mee spelen. Het atelier is daarin ook een hele vrije plek, om zonder kritische blik van buiten, behalve mijn eigen kritische blik, dingen even aan te kijken of te onderzoeken. Het was een soort vrijplaats voor negen maanden, in tegenstelling tot veel andere kunstplekken waarin er toch meer moet of er meer concreets van je verwacht wordt.

Daarentegen vind ik ook dat er goed bewaakt moet worden dat het atelier wel degelijk een professionele kunstplek is en blijft. Dat er een uitwisseling is met de rest van de kunstwereld. Dat behoud je bijvoorbeeld door te praten over het werk dat er gemaakt wordt, zoals tijdens een gespreksavond voor mensen uit het veld, maar ook door de kwaliteit van de makers die resident zijn en hoe serieus zij hun makerschap nemen. En het zit ook in het soms 'nee' durven zeggen als kunstenaar, tegen de randzaken die bij het reilen en zeilen van het atelier komen kijken. Om zo te bewaken dat je ook vaak genoeg helemaal moet kunnen focussen op je kunstenaarschap op deze plek.

DIEDE DAALMAN GASTKUNSTENAAR OKTOBER 2022 T/M JANUARI 2023

De stem van kinderen

Als theatermaker en docent maak ik vooral voorstellingen voor jonge kinderen, in combinatie met dans of live muziek. Samen met mijn creatief partner Rebecca Wijnruit ben ik bezig om een gezelschap en een stichting op te richten. Met Rebecca heb ik ook tijdens mijn residentie bij de Vindplaats samengewerkt.

Net als mede-resident Laura Bolscher deed ik bij de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten een postgraduate onderzoek van een jaar, met allemaal afgestudeerden van verschillende disciplines. In die periode organiseerden we samen een avond over hoe we als volwassenen naar kinderen kijken en hoe we ons laten inspireren door kinderen als makers. Ik was namelijk in mijn werk al bezig met de culturele constructie van het kind, hoe we als volwassenen kijken naar kinderen en hoe we kinderen een stem kunnen geven in de kunst. Jeugdtheater

is cultuur voor kinderen maar hoe wordt het ook cultuur van kinderen? Er is eigenlijk geen tweejarige die zelf beslist om naar een voorstelling te gaan. Vanuit dat principe ben ik gaan denken: wat is de stem van kinderen en hoe kan ik die ook vergroten in mijn werk?

Op die avond ontmoette ik Marike, die mij vertelde dat ze bezig was een werkplaats te creëren waar je als kunstenaar in verbinding met kinderen werk kan maken, samen kan onderzoeken en mag spelen. Dat er in het gebouw van de Vindplaats ook een voorschool zat sprak me erg aan, want dat was de doelgroep waar ik naar op zoek was. Daarnaast ontdekte ik de prachtige nieuwe studio in de school. De residentie leek mij dus een mooie mogelijkheid om een langere tijd met eenzelfde groep peuters iets te onderzoeken. In de praktijk werkte het heel fijn dat de kinderen zo dichtbij waren, dat ik naar de juf toe kon gaan en kon zeggen 'ik heb iets

nieuws bedacht, komen jullie even kijken?' en dat zij dan heel gemakkelijk kon zeggen 'ja dat kan zo wel'. Die nabijheid, dat dingen vaak even mochten maar niet altijd hoefden, was ideaal.

Van materiaal naar dans

Omdat mijn werkperiode samenviel met de beginfase van het gastatelier, waren we nog heel erg bezig met de vraag wat het atelier überhaupt is. Wat willen we bijvoorbeeld met moeders die ook binnenkomen, welke regels zijn er, wie zijn wij, hoe willen we aangesproken worden, als juf of juist niet? Dat was soms ook lastig wanneer ik het gevoel kreeg dat ik vooral aan het faciliteren was en minder aan mijn eigen werk toe kwam. Daarop besloot ik meer de voorschool en de studio in te gaan.

Tijdens mijn residentie hebben Rebecca en ik de basis voor de voorstelling 'Streep Wiel Rol' gelegd. In het atelier heb ik ontdekt om met objecten te werken, waarvan een

aantal ook in de voorstelling zijn terechtgekomen. Ik heb met jongens uit groep zeven bijvoorbeeld vaak met wielen gespeeld. Dan maakten we rijdende voorwerpen, zoals één wiel aan een lange stok, waarmee we door het lokaal gingen bewegen. Of we rolden allemaal rollen tape uit, waardoor al snel heel het atelier uit lijnen bestond. Deze objecten nam ik daarna mee naar de peuters om uit te proberen hoe het daar werkte en hoe we met objecten beweging konden creëren. Met peuters spelen is sowieso heel theatraal, daarin gaat spelen, vormgeven, maken en uitbeelden heel erg samen. We zijn zo vanuit het materiaal tot dans gekomen. Jonge kinderen hebben ook nog niet zo veel betekenis bij voorwerpen, alles is meer zintuigelijk. Denk bijvoorbeeld aan een verfröller. Voor peuters is deze zacht, en kun je 'm gebruiken om over je gezicht heen te rollen, maar het heeft nog niet meteen 'GAMMA' aan zich

hangen. Op deze manier werken en maken vanuit het materiaal was voor mij ook een nieuwe ervaring.

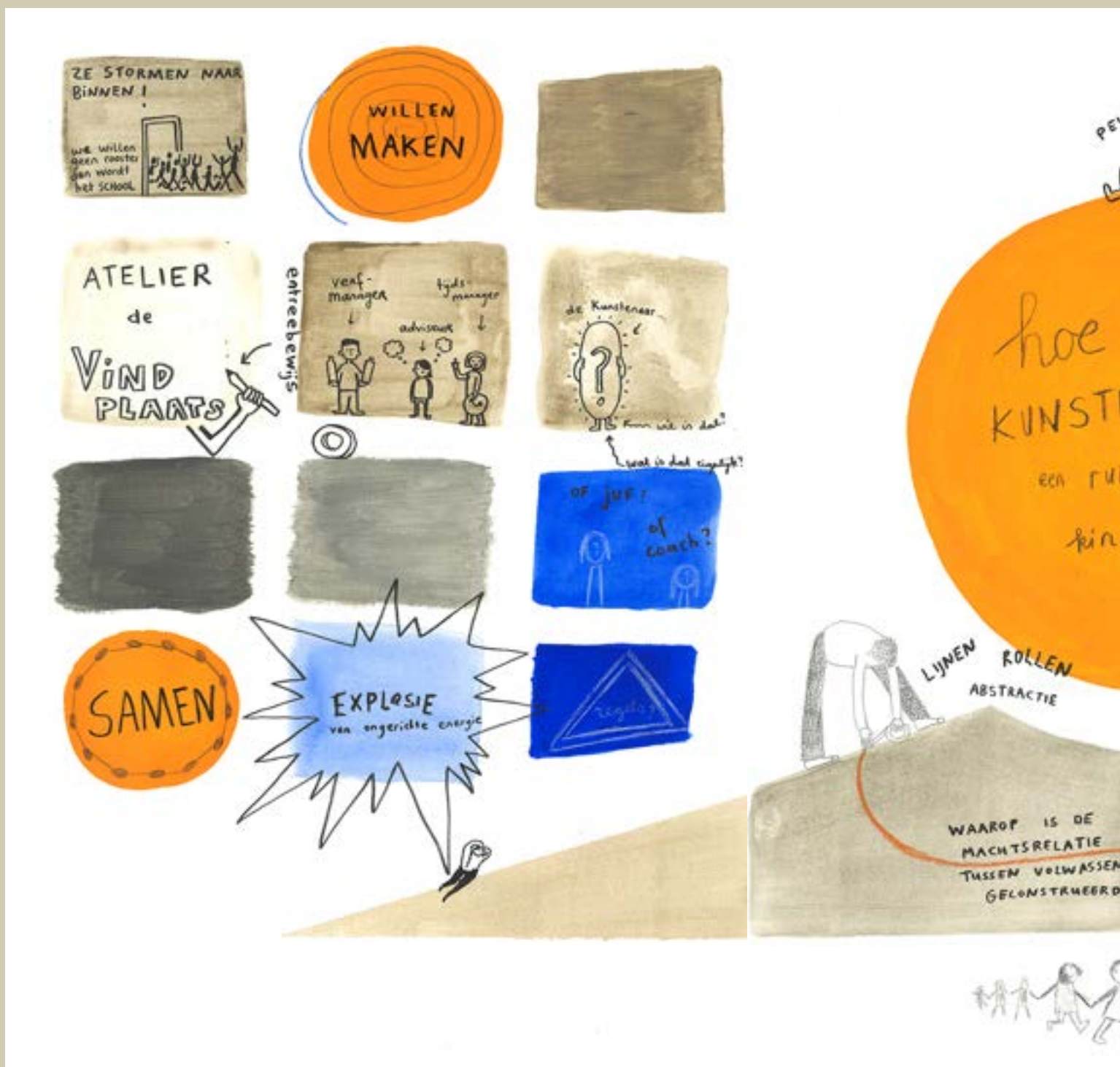
De taal van de verbeelding

Ik heb mij in het atelier ook best wel 'juf' gevoeld, of in elk geval facilitator. Dan voelde het toch alsof er veel dingen naast elkaar, en niet met elkaar gemaakt werden, maar ik wel een bepaalde verantwoordelijkheid had richting de kinderen en de ruimte. In het werken met de voorschool was dat wat anders omdat ik er voorbereid heen ging, met materiaal en een vraag en echt iets kon uittesten waar ik op dat moment als maker benieuwd naar was. Bovendien voel ik me überhaupt iets meer thuis in een studio dan in een maakatelier.

Aan het einde van mijn residentie hebben we een paar middagen georganiseerd waarop de voorstelling speelde. We kozen bewust voor een tijdstip rond de tijd dat de ouders hun kinderen van de voorschool ophalen zodat

zij er makkelijk bij konden zijn. Het was een volle bak. Omdat de kinderen mee hadden gedaan in het onderzoek en maakproces, wisten ze nu bij de voorstelling soms ook wat er ging komen en anticepeerden ze sneller. Ze herkenden de ervaring. Dat is iets wat ik nu nog steeds meeneem, door bijvoorbeeld workshops voorafgaand aan en na een voorstelling aan te bieden. Momenteel geef ik ook Drama en Dans op de pabo van de Hogeschool van Amsterdam. Daar probeer ik mijn studenten, toekomstige leerkrachten, te leren hoe je met kinderen kunt communiceren in een fysieke taal en in de taal van de verbeelding. Hoe je samen met kinderen kunt maken door te onderzoeken: hoe je gezamenlijk een creatief proces aangaat en hoe je daarbij genoeg ruimte maakt voor de ideeën van je leerlingen.

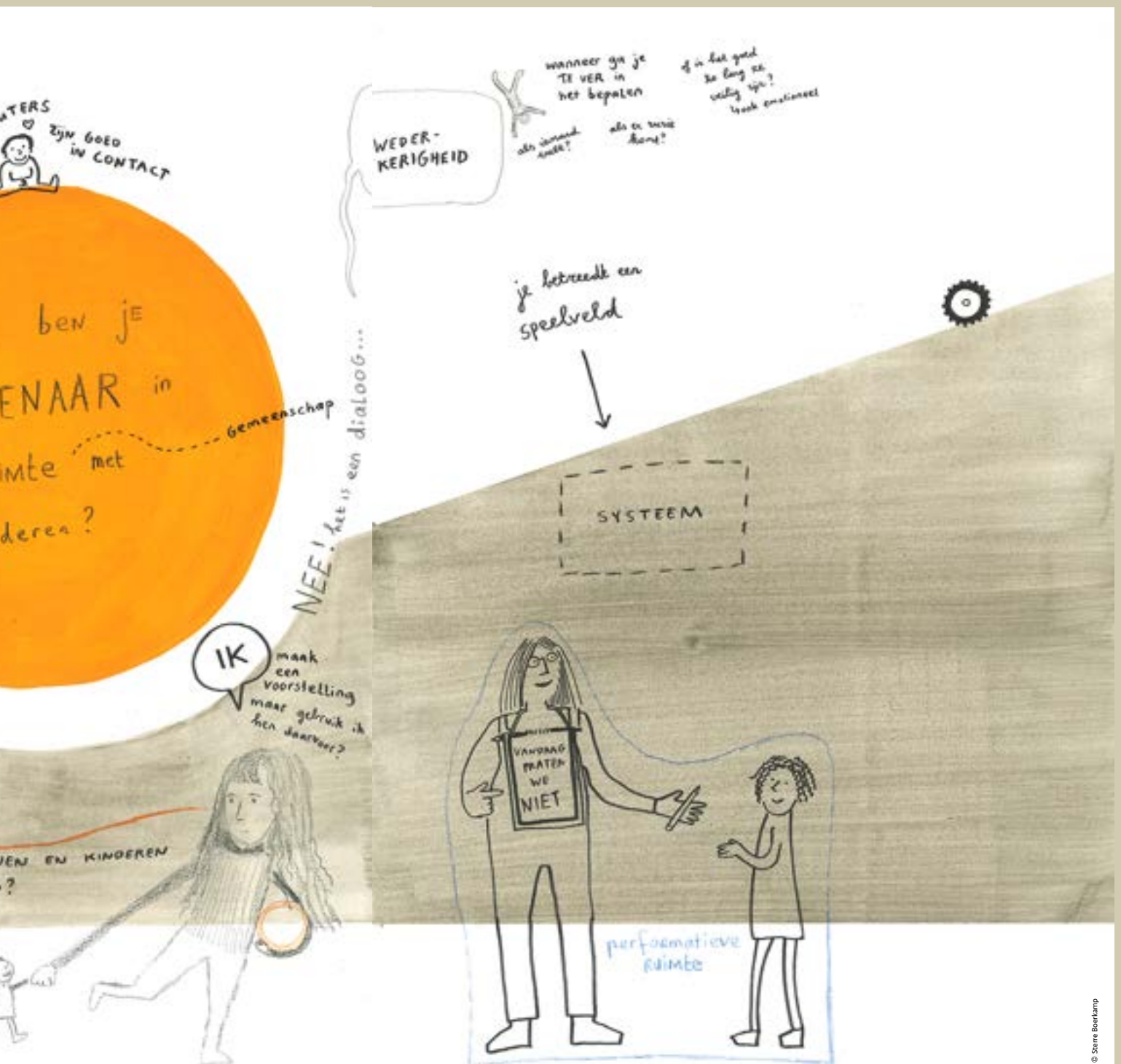

Gespreksavond

Het snijvlak tussen de schoolse omgeving en de kunst creëert een nieuw domein, waar sociaally engaged art practice en radicale pedagogiek elkaar beïnvloeden. Gastkunstenaars van het

eerste uur Laura en Diede deelden hun ervaringen in Gastatelier de Vindplaats en legden aan genodigden uit het werkveld de vraag voor: Hoe ben je eigenlijk kunstenaar in een atelier met

kinderen? Waar is het eigenaarschap, wat zijn de grenzen, welke ruimte neem je en hoe definieer je kwaliteit? Wat is hier de rol van kunst?

Met: Laura Bolscher, Diede Daalman, Naomi Jansen, Marike Hoekstra, Helmut Dick, Marieke Hunze, Hanneke Saaltink, David Smeulders, Yasser Ballemans, Brenda Jonker, Berber

Meindertsma, Anne-Beth Schuurmans, Rebecca Wijnruit, Ariadne Urlus, Meryem Yagoub.

ONVERSCHROKKEN!

Plaats maken voor een atelier in de school

Marika Hoekstra

Sinds november 2022 is Gastatelier de Vindplaats gevestigd in het gebouw van Kindcentrum de Vindplaats in de Amsterdamse wijk Bos en Lommer. Het atelier, een ruimte van ongeveer 100 m², heeft haar ingang in de school. Op de toegangsdeur hangt een inschrijflijst waarop kinderen zich aan kunnen melden voor de naschoolse ateliertijd. Er zijn ramen naar twee kanten en een nooduitgang naar het plein voor de school. Er is een klein kantoortje, een gootsteen, er zijn tweedehands tafels, krukken en kasten en er is gereedschap en heel veel materiaal. In het atelier werken gastkunstenaars die verbindingen aangaan met de kinderen en hun sociale omgeving.

Atelier in een school

Een atelierruimte in een school is geen onbekend verschijnsel. Niet alleen worden vaklokalen voor kunstonderwijs en naschoolse kunsteducatie vaak met het woord atelier aangeduid, ze lijken ook in veel opzichten op ateliers. Het onderlinge verschil tussen (vak)lokalen en ateliers waar tijdens of na schooltijd lessen worden gegeven is niet zo groot. Deze beide ruimtes gaan namelijk van de gedachte uit dat kinderen daarbinnen leerlingen zijn en dat de activiteiten die er plaatsvinden lessen zijn. Het verschil tussen deze lesruimtes aan de ene kant en kunstenaarsateliers aan de andere kant is wel heel groot. Kritische pedagogen stellen dat het eenzijdig denken over kinderen als leerlingen teveel de nadruk legt op de noodzaak om kinderen te ontwikkelen tot iets wat ze nu nog niet zijn en voorbij gaat aan het hier en nu van hun ervaringen (Illich, 1970; Giroux, 2021). Kinderen krijgen op die manier weinig kans om op hun eigen manier te participeren en gedeeld eigenaarschap te ervaren. Wanneer gedeeld eigenaarschap van kinderen echter het doel is (De Winter, 2017) zullen we moeten onderzoeken op welke manier het atelier als ruimte kinderen in staat stelt deel te nemen op basis van gelijkwaardigheid. In dit artikel betoog ik dat we moeten zoeken naar

een manier om het atelier te 'ontscholen', wat wil zeggen los te maken van de verwachting dat kinderen in een atelier leerlingen zijn.

Theorie over het (collectieve) atelier

In de beeldende kunstenaarspraktijk is het atelier een centraal concept (Kentridge, 2014). En hoewel er veel kritiek is op het traditionele kunstenaarsatelier, als symbool voor een individualistische, romantische visie op het kunstenaarschap, heeft het atelier de laatste decennia weer aan belang gewonnen, zij het dan tegenwoordig in een meer hybride en collectieve vorm (Fraser, 2016). Helguera betoogt dat kunstenaars die in een sociaal geëngageerde kunstpraktijk willen samenwerken met gemeenschappen zich daarvoor zouden kunnen laten inspireren door de gedeelde ateliers in pedagogische praktijken zoals Reggio Emilia (2011). Ook de democratische ateliers van Room13, waar kinderen samenwerken met kunstenaars (Adams & Owens, 2016), zijn inspirerend voor de collectieve atelierpraktijk. Het internationale netwerk van Room13-ateliers wordt gekenmerkt door een hoge mate van agency van kinderen. Vaak gesitueerd in scholen, functioneren deze ateliers als collaboratieve kunstenaarspraktijken waar volwassenen en kinderen gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor het werk dat in het atelier wordt gedaan. Wat daar ontstaat wordt gezien als een 'tussenruimte', een ruimte tussen school en thuis, die ook bekend is als het derde pedagogisch gebied (hooks, 1989; Wilson, 2008). Ruimtelijke metaforen zoals de tussenruimte, dagen ons uit om de fysiek-ruimtelijke factoren van het democratische atelier een rol te geven in het onderzoek naar de complexe sociale werkelijkheid van het collectieve atelier.

Betekenis van plaats en ruimte

Plaats en ruimte moeten niet worden beschouwd als neutraal verschijnsel, maar

als sociale constructen (Taylor, 2009). De betekenis van ruimte en plaats voor het menselijk bestaan is het onderwerp van studie in de human geography, een wetenschappelijke discipline die ons de middelen kan verschaffen om de aanwezigheid en het eigenaarschap van kinderen en leerlingen te onderzoeken. Het collectieve atelier kan, als symbool voor een alternatieve leeromgeving, een rol spelen bij kunst educatie onderzoek naar de rol van plaats en ruimte en de complexe relatie tussen ruimte en pedagogiek. De vraag is dan hoe we ons de complexiteit van het collectieve atelier op een ruimtelijke manier kunnen voorstellen, zowel op basis van theorie over het derde pedagogisch gebied en bestaande atelierpraktijken binnen en buiten school, als op basis van het wordingsproces van Gastatelier de Vindplaats. En hoe kunnen we hiermee bijdragen aan het begrip over eigenaarschap en participatie van kinderen in de kunsteducatieve praktijk?

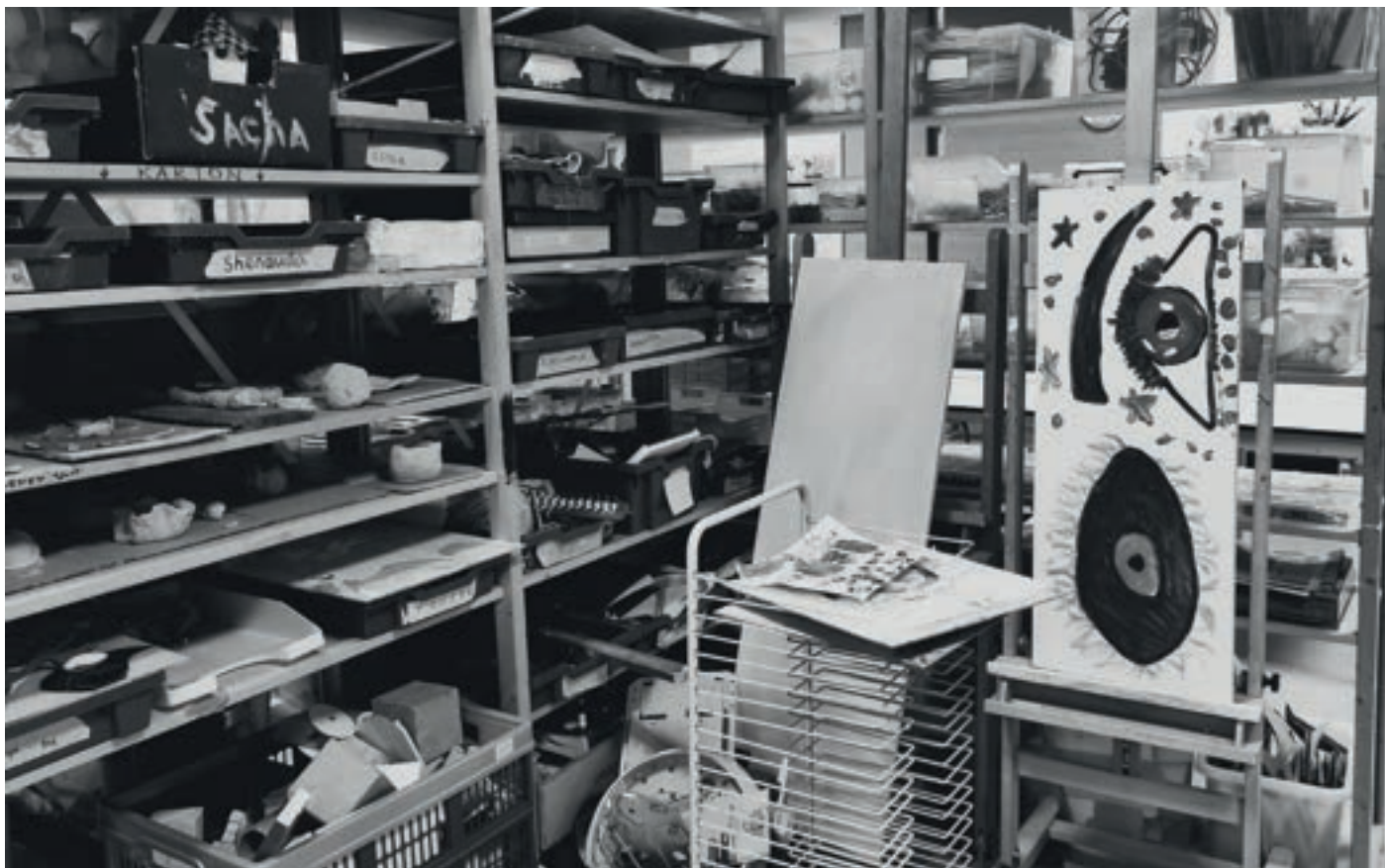
Geografische lens

Een geografische benadering van informele collectieve ateliers zoals Gastatelier de Vindplaats omvat verschillende verwante perspectieven, zoals inrichting, de plaats van het atelier in het gebouw, demografische en geografische kwaliteiten van

de buurt en het culturele ecosysteem van de wijk. De plek die het atelier heeft in het gebouw is bepalend voor de rol die het atelier voor de gemeenschap heeft: is de ruimte toegankelijk, zichtbaar, voel je je welkom om naar binnen te gaan? Op welke manier kan de fysieke ruimte leden van de gemeenschap uitnodigen om te participeren? Voelen verschillende doelgroepen zich door de kwaliteit van de ruimte aangesproken of buitengesloten? De geografische lens richt zich ook op de deelnemers: hun bewegingen, hun eigenaarschap en hun lichamelijke representatie. Ervan uitgaand dat ruimtes altijd invloed uitoefenen op de beweeglijkheid en de autonomie van het lichaam, op welke manier wordt het lichaam dan door de ruimte gedisciplineerd? Tegelijkertijd kan een ruimte het lichaam ook juist uitnodigen om te bewegen en actief deel te nemen.

**“SPATIAL ARRANGEMENT IS
IMPORTANT AS ALL
PRACTICES ARE PERFORMED
IN RELATION TO THEIR
LOCATION”
KRAUSS (2015, P. 14).**

De plaatsing van de meubels en materialen maken duidelijk wie in het atelier de initiatieven mag nemen. Om het eigenschap van kinderen te vergroten moet de ruimte zich ook verhouden tot de lichamen die zich daar bevinden. De ruimte moet niet disciplineren, maar de mogelijkheid bieden voor hybride en transdisciplinaire vormen van actieve kunstbeoefening waar plaats is voor het eigen experiment van de kinderen.

Atelier als flexibele publieke sfeer

De ervaringen in Gastatelier de Vindplaats laten zien op welke manier de specifieke plaats en ruimte van het atelier invloed uitoefenen op de sociale en pedagogische verhoudingen, terwijl tegelijkertijd het collectief van kinderen om aanpassingen van de ruimte vraagt. De flexibiliteit die kinderen nodig hebben in hun eigen 'publieke sfeer' (Negt & Kluge, 1990) dwingt ons om voortdurend te reflecteren op de geografische kenmerken van het atelier. Soms lijkt Gastatelier een slagveld, waar elk stukje oppervlak wordt ingenomen door verf en bergen materiaal. Er zijn momenten waarop ik me afvraag of we ooit overeenstemming zullen bereiken over de vraag wie in het atelier de gastheer is en wie de gast. Het wordt steeds duidelijker dat zelfs de meest informele educatieve omgeving een verborgen curriculum heeft dat

tot uitdrukking komt in fysieke objecten zoals stoelen en tafels, open en afgesloten kasten en de meest favoriete plekken om te zitten.

Geven & Nemen

Een sociaal-geëngageerde praktijk of artistic connective practice (Helguera, 2011; Hübner, 2022) biedt relevante kaders om de relatie tussen kunstenaars en kinderen te heroverwegen. Het vereist wel dat we kinderen als volwaardige deelnemers beschouwen en het feit respecteren dat ze nauw verbonden zijn met hun gemeenschap. Als kinderen zijn ze afhankelijk van hun familie en andere verzorgers, wat impliceert dat we manieren moeten vinden om de hele gemeenschap waar de kinderen deel van uitmaken te verwelkomen.

Twee keer organiseerden we in het voorjaar een evenement met als doel niet alleen de kinderen, maar ook hun families bij het atelier te betrekken. Niet veel kinderen die gebruik maken van het atelier hebben ook thuis de beschikking over creatieve materialen, waardoor we op het idee kwamen om te kijken hoe we onze materialen zouden kunnen delen met de gezinnen van de kinderen. Toen het project Gastatelier de Vindplaats in de zomer van 2022 startte, zonder concreet uitzicht op financiering, begon ik alle creatieve materialen te verzamelen die ik maar te pakken kon krijgen. Met hulp van

de plaatselijke kringloopwinkel, bevriende kunstenaars en tekenleraren die hun opslagruimtes aan het opruimen waren en de buurvrouwen van mijn moeder die hun handwerk materiaal doneerden heb ik een goede voorraad overvol creatief materiaal en restmateriaal kunnen opbouwen. Van sommige materialen meer dan we ooit zouden kunnen gebruiken.

Ons evenement Geven&Nemen werd geïnspireerd door de lumbung benadering van collectief ruangrupa (documenta fifteen handbook, 2022). Eerst hebben we de buurt en ons eigen netwerk opgeroepen om materialen naar ons geïmproviseerde 'recyclecentrum' te brengen en een week later hebben we alle materialen die we in overvloed hadden gereorganiseerd om er een weggeefwinkel van te maken. We openden onze deuren naar het plein voor de school, serveerden koffie en thee en zorgden voor gratis tasjes die alle kinderen konden vullen met materialen naar keuze.

Connectie

Om de werking van Gastatelier de Vindplaats te begrijpen vanuit het kader van Artistic Connective Practice (Hübner, 2022) moet de rol van het werk van de kunstenaar in relatie tot de maatschappij niet eenvoudigweg gezocht worden in de rol van creatieve probleemoplosser, maar veel meer in het stellen van vragen en het ontwikkelen van 'fantasierijke voorstellen, speculatieve verbeeldingen ten aanzien van een omgeving, een situatie, gemeenschap of context' (p. 13). Om onze werkwijze te delen met de gemeenschap en echt verbindingen mogelijk te maken, moeten zowel het artistieke als het verbindende in de praktijk worden gebracht. Regelmatig op school en in de buurt van Gastatelier zijn, het werk niet alleen voor de gemeenschap doen, maar met en in het midden van de sociale omgeving, stelt ons in staat om te delen wat we hebben met iedereen die er behoefte aan heeft. We ervaren hoe dit geen eenrichtingsverkeer is, maar een proces van wederkerigheid. Werk wordt ontwikkeld in en over de gemeenschap van de Vindplaats. Het werk dat we doen, zou niet kunnen worden gedaan zonder het feit dat we in staat zijn om met deze kinderen, hun leven en hun families in contact te komen. Het organiseren van publieksactiviteiten zoals Geven&Nemen nodigt ons als volwassen kunstenaars uit om onze eigen flexibiliteit ten aanzien van de ruimte te onderzoeken. Door tijdelijke transformaties van de ruimte, die doen denken aan het spel en de processen van 'placemaking' van

kinderen (Unwin, 2019), creëren we voor onszelf een nieuwe rol in het collectieve atelier als publieke sfeer van kinderen.

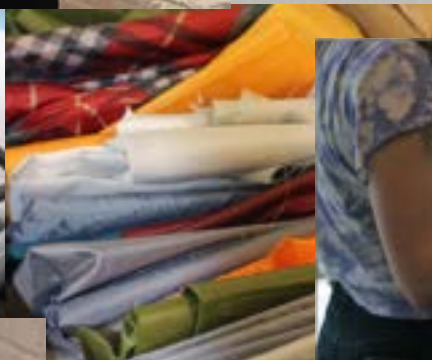
Bronnen

- Adams, J. and Owens, A. (2016) *Creativity and democracy in education*. London: Routledge.
- De Winter, M. (2017). Nawoord: Op weg naar een hoopgevende sociale pedagogiek. *Pedagogiek*, 37(2), 187-193
- Fraser, T. A. (2016) *The Nature of the Studio: An Artist's Method of Inquiry*. (Doctoral dissertation, University of Melbourne). *documenta fifteen Handbook* (2022). Berlin: Hatje Cantz Verlag.
- Giroux, H. (2021). Education, politics, and the crisis of Democracy in the age of pandemics. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 21(4), 5-10.
- Helguera, P. (2011) *Education for Socially Engaged Art. A Materials and Techniques Handbook*. New York: Jorge Pinto Books.
- hooks, b. (1989). Choosing the margin as a space of radical openness. *Framework: The Journal of Cinema and Media*, (36), 15-23.
- Hübner, F. (2022) *In Good Company. Think we must*. Inaugural lecture for the professorship Artistic Connective Practices. Tilburg: Fontys Hogeschool.
- Illich, I. (1971). *Deschooling Society*. London: Calder & Boyars
- Kentridge, W. (2014) *Six drawing lessons*. Cambridge/London: Harvard University Press.
- Krauss, A. (2015a). To be hidden does not mean to be merely revealed Part 1: Artistic research on hidden curriculum. *Medienimpulse.at*. Retrieved from <https://journals.univie.ac.at/index.php/mp/article/view/mi888/1019>
- Negt, O., & Kluge, A. (1990). Selections from "The Proletariat Public Sphere". *Social Text*, 8(3), 24.
- Taylor, C. (2009) "Towards a geography of education." *Oxford review of Education: The disciplines of Education in the UK: Confronting the Crisis* 35(5), 651-669.
- Unwin, S. (2019) *Children as Place-makers*. Oxford: Routledge
- Wilson, B. (2008). Research at the margins of schooling: Biographical inquiry and third-site pedagogy. *International Journal of Education through Art*, 4(2), 19-130.

Deze tekst is een bewerking van een eerder verschenen publicatie:

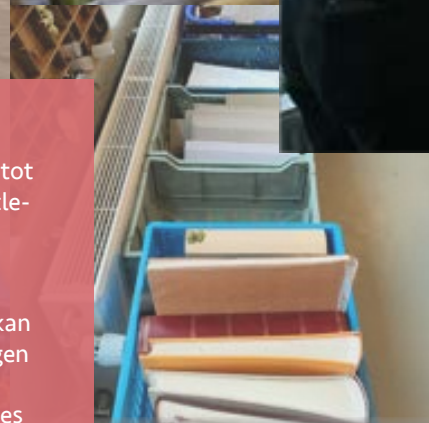
Hoekstra, M. (2024) Making places for children's studios. *Artistic connectivity unfolding*. Research Catalogue.

Available at: <https://www.researchcatalogue.net/view/1953710/2481538/0/0>

Geven & Nemen

Twee keer organiseerden we tot nu in de lente een klein recycle-festival in het atelier. Veel van de materialen waarmee we in het atelier werken zijn restmaterialen die je overal kan vinden, maar de donatie-dagen leveren ook heel veel andere dingen op. Fournituren, restjes verf, deurknoppen, en heel veel rode plastic doppen. We gooien eigenlijk nooit iets weg, maar geven de materialen wel graag weg. Voor kinderen uit de buurt volgt na de donatie-dag een weggeefwinkel, waar ze materialen uit mogen zoeken om mee naar huis te nemen.

Beeldend kunstenaar en trash-healer Joanneke Meester zorgde tijdens de tweede weggeefwinkel voor inspiratie met een live performance onder de titel "Your trash is my treasure".

PHOEBE PRYOR GASTKUNSTENAAR APRIL T/M JULI 2023

To fully go for it

My art practice consists of different elements: playfulness, learning about different materials like bread, performance based work and collaborations with different practices, like artists, musicians or chefs. I was motivated to do the residency at de Vindplaats because I wanted to work with children again, which I did more often when I lived in the UK. To me, children have a much more free way of making and doing things which I find really inspiring. They have this idea and then just fully go for it and I love seeing that happen. For my residency I was mostly interested in how the children at the atelier would respond to certain things. This is something I'm always playing with in my own work. I set up situations or a stage and then I'm curious what people will do next. I want to create openness and curiosity.

Soap, situations and struggles

A specific moment I still remember was where bright pink paint mixed with a lot of soap scattered all

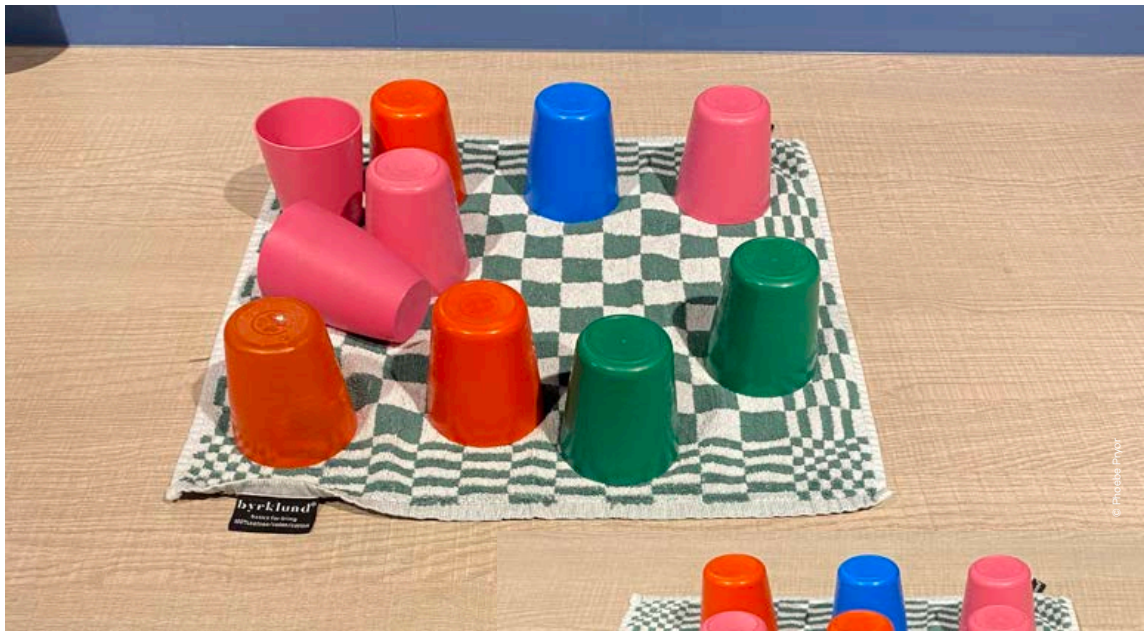
over the big table. It became this bubbly mixture which we had to tidy up and in the process made soapy patterns with the sponges. When the children and I tried cleaning it up, it was only getting worse and worse, which sparked a type of fun chaos. The soap became an art material and the table the stage.

On the other hand this freedom also raised questions between us artist/facilitators of the Atelier about setting boundaries for the space. We often had discussions about how to navigate between different responsibilities, roles and needs. Another time when it did go 'wrong' was when loads of beads mixed in a liquid which then ended up in the sink. I struggled with this during my residency because I didn't feel like I could fully do something with these moments because of the dual role as an artist and also the practical role and responsibility for the atelier hours to run smoothly.

During the Donatie-dag in May, with Naomi and children that visited the atelier that day I created a hanging mobile.

Afterwards I hung the mobile underneath a table, cloaked the table in cloth, and made it into a surprise space. A group of children took on this new space; adding decorations, playing, making it their own. It's again this idea of setting up a situation and seeing what happens which I don't fully have control over.

During my residency I was mostly trying out and collecting all these different types of things about noticing. Both by myself, for example taking photos of the stacks of cups when they were cleaned and drying in the school, as well as in relation to the children at the atelier and how they respond to things happening or being in the space. Many things I saw or tried out also went unnoticed. Another thing that led from this time is a collaboration with Naomi, who had a year residency at the Atelier after me and started sending me photos of the drying up arrangements, continuing the collection. The residency sparked the beginning of an ongoing dialogue and series of collaborations together which

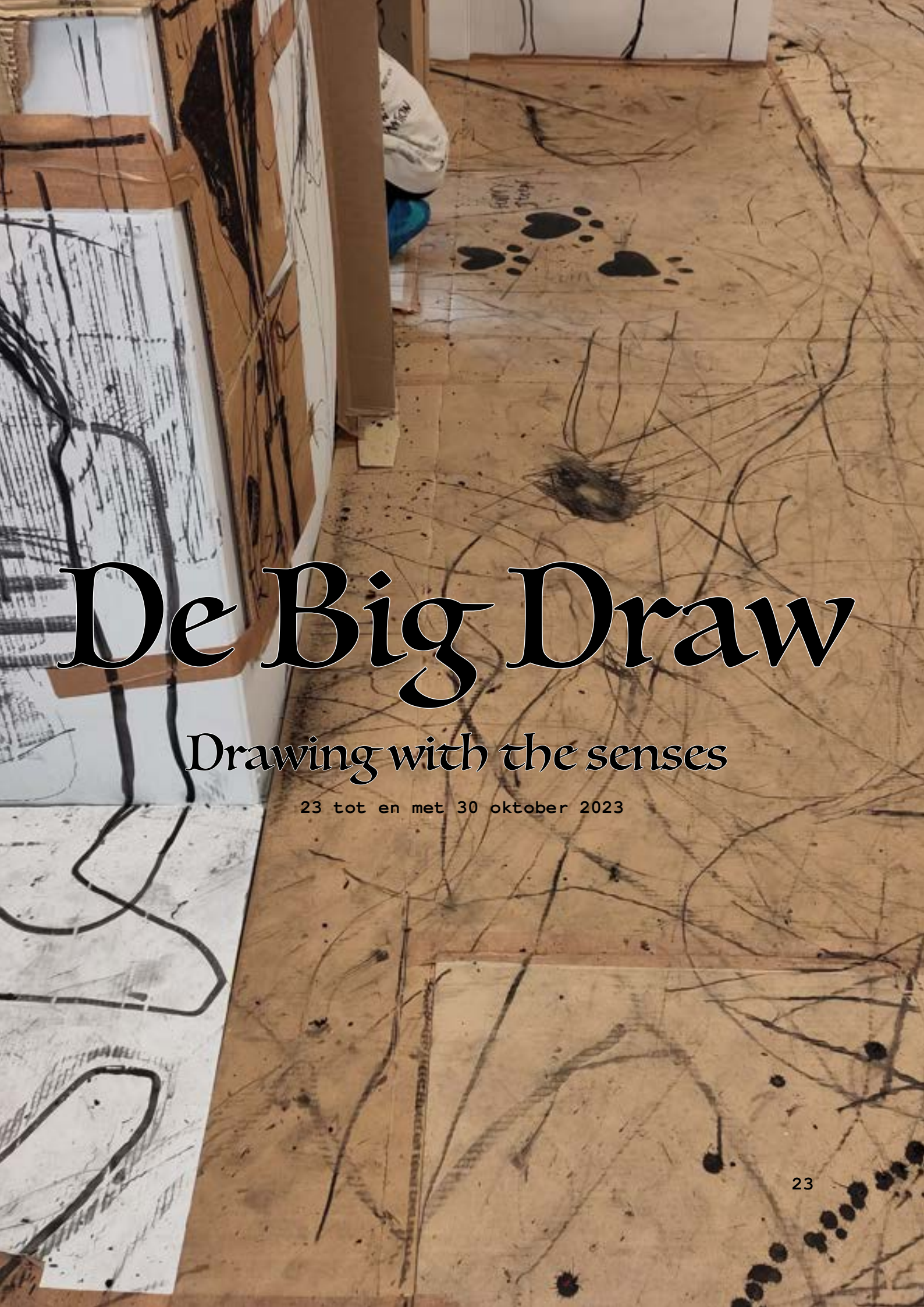
I'm very grateful for.

Time, space and rockpools

Spending time with these children over a longer period meant that I also got to know many of their characters. Just being part of this school environment, watching patterns and rhythms, being greeted by regular visitors of the Atelier and seeing all these interactions happen in this specific context was what I really enjoyed in my time there. It was a bit harder for me to work out how to carve space for myself and position myself there as an artist. As a human I felt very comfortable in this community, but taking up space as an artist while navigating the different roles was something I found quite hard to do in those days. In a way, it was a long amount of time, but also short if you want and need things to simmer for a while. Many things I collected at the Vindplaats are still simmering. I'm still writing about rock pools for example, I'm still thinking about them a lot and will be for a while.

De Big Draw

Drawing with the senses

23 tot en met 30 oktober 2023

Maandag 23 oktober

Beweging

Met Anna Rudolf en
MARIKE HOEKSTRA

Materialen:

Houtskool
Stokken
Kneedgum
Krijt
Inkt

Handelingen:

Omtrekken
Verlengen
Draaien
Drukken
Rennen
Reiken
Wrijven
Springen
Volgen
Tollen

Dinsdag 24 oktober

Zien

Met Wafae Ahalouch

Materialen:

Witte verf
Zwarte verf
Kwasten
Los karton
Houten latjes

Handelingen:

Kijken
Inbeelden
Natekenen
Bestuderen
Verplaatsen

Woensdag 25 oktober

Tast

Met Kamila

Wolszczak en Tânia
Alexandra Cardoso

Materialen:

Eierdozen
Ribbelkarton
Netten
Touwen

Handelingen:

Voelen
Buigen
Overtrekken
Knijpen
Wikkelen
Leiden
Volgen

Donderdag 26 oktober

Horen

Met Oskar Maarleveld

Materialen:

Stickers
Rollers
Blauwe en rode verf
Koptelefoons
Opnameapparatuur
Geluiden
Stemmen

Handelingen:

Luisteren
Muziek maken
Inspreken
Opnemen
Afspelen

Vrijdag 27 oktober

Geur en Smaak

Met Marte Haverkamp

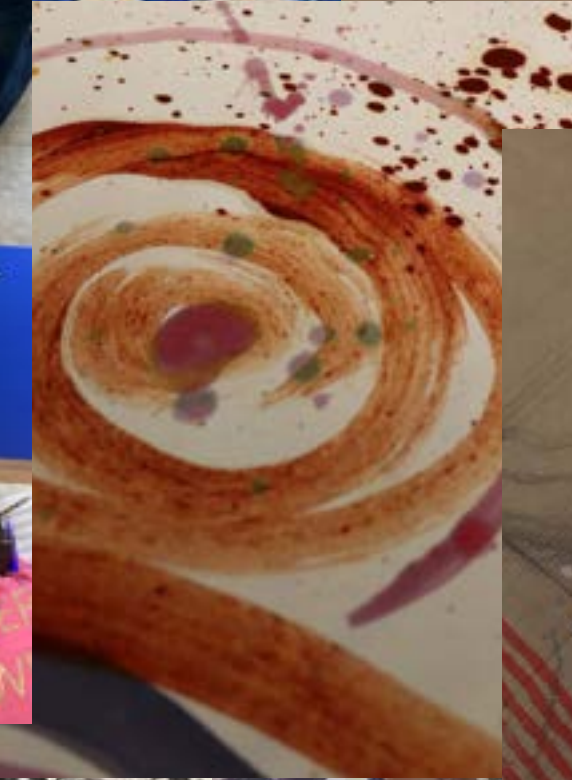
Materialen:

Verf op basis van
plantaardige
materialen (eetbaar
en oneetbaar)
Kwasten
Rollen papier

Handelingen:

Mengen
Ruiken
Knoeien
Spatten
Verdunnen
Vervagen

Zaterdag 28 &
maandag 30 oktober

Ervaren

Met Naomi Jansen

Materialen:

Speurkaarten
Audiowerk
Koptelefoons
Je lichaam
De ruimte
Elkaar

Handelingen:

Zoeken
Wijzen
Volgen
Inzoomen
Uitzoomen

Met dank aan alle
deelnemende kunstenaars van

de Big Draw

Anna Rudolf

Marike Hoekstra

Wafae Ahalouch

Kamila Wolszczak

Tânia Alexandra
Cardoso

Oskar Maarleveld

Marte Haverkamp

Naomi Jansen

ALLES
is
MUZIEK

KAMILA WOLSZCZAK GASTKUNSTENAAR SEPTEMBER T/M DECEMBER 2023

© Kamila Wolszczak

Storytelling through tactility

My name is Kamila Wolszczak and I'm a visual artist, art researcher and art educator. My practice is non-linear and interdisciplinary, which for me means that I use the medium which is necessary for the task, topic or question. I really appreciate to co-create with other creators, which doesn't need to be a group of professionals. Very important in my practice is storytelling through tactility, by using my hands and legs, and through imagination, for example by a movement or an action like a walk or creating a sculpture.

I had just completed my second master's degree in Performing in Public Space, where I worked with found materials, when I began my residency at Gastatelier in 2023. By that time, I was looking for an opportunity to open my questions and my practice to a wider audience. I had worked with children before, at an art institution in Poland amongst other things, and discovered how fruitful and inspiring it was. Children give so much energy, agency and add many new directions to my own

perspective. After some years of doing research with different groups about the topic of found material in public space, I knew that I wanted this residency to be productive in some visual collective work. My aim was to make an artwork together.

Trust the material

My first step was to become acquainted with Gastatelier de Vindplaats and make the space familiar for participants and myself. At the beginning I moved the unused kiln of the school art room to the atelier. My next step was to connect the atelier with public space. My initial plan was to organise as many walks as possible with the children, but I soon realized that it's quite difficult to do so. Practically, because children cannot go too far from the school grounds, so walks were only around the building, which quickly bored them. Another challenge was encouraging the children to go outside. The atelier has so many engaging materials that the children were not so interested in exploring the area around the school. Another difficulty was the

constant change in the group of participants. I couldn't rely on the same children returning consistently, which made it hard to develop a linear concept. So after a couple of atelier sessions I started to adapt to this situation and took some different actions in relation to my plan, mostly about listening and reacting to the reality. In this process, the kiln really became the center piece around which our collaboration evolved.

I approached the obstacles as opportunities to challenge myself. Since my Dutch wasn't fluent—much like some of the newcomer children in de Vindplaats—I chose to place my trust in the material: the clay itself. My first idea was to introduce the children to clay from a fresh and unconventional perspective, signaling that we wouldn't be making traditional pottery. I wanted to spark their curiosity, so I carefully prepared the tables to make the experience feel special—almost like setting a table for a meal, but this time, for clay and creative exploration. Sometimes covered some pieces

and slowly show them or I took the children outside and asked questions and made notes to have some answers to my research. This meant a lot of work in between and experimenting on how the group is reacting to my different proposals. I was trying to not to 'teach' them in any way. Most of the time I was just making my stuff and they were next to me observing or mimicking the process, which is also a way of co-creating in a sense. As a method it's about sometimes speaking less and trusting that a child will follow or find their way to explore and make something, tell the tactile story by their fingers. It takes more time but it's also a deeper way of learning. It was all about their own experience, my experience and working with this matter of clay together with our fingers, intuition and trust.

Shared ways of communicating

The outcome of my residency was 'Fingers and Treasures', an installation featuring around a hundred ceramic pieces accompanied by a fictional story. This story emerged from the conversations, comments, and reflections shared during our collaborative process.

A key question for me during the

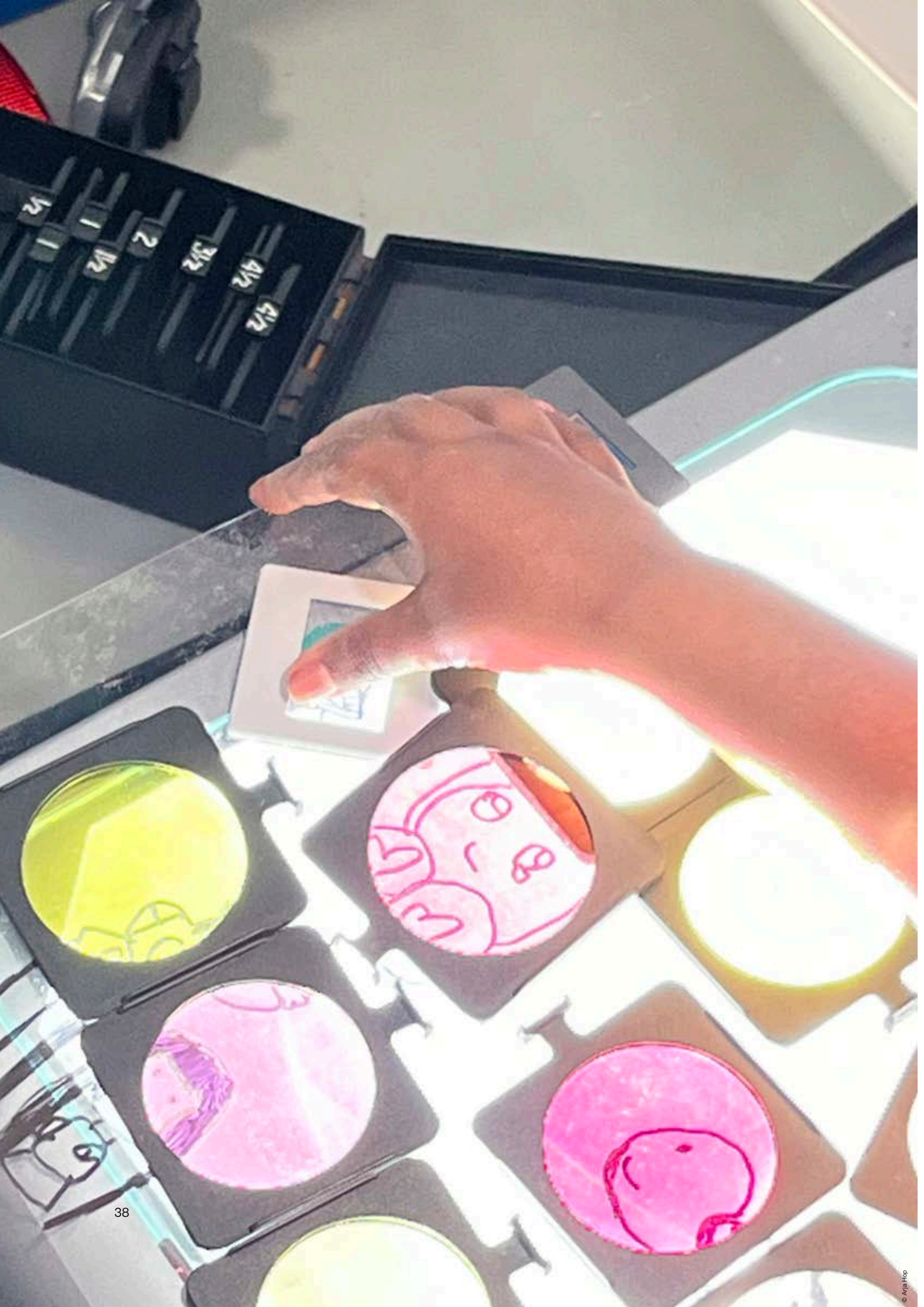
final stage was: How can this work represent the group of children involved? It was important that the work didn't reveal who created what—blurring the lines between my contributions and those of the children. The story acts as a metaphor for the process and the shared world we created. It invites viewers to engage with the work in a layered, reflective way, uncovering its deeper connections and collective spirit.

A specific moment in this process I still recall often is when I asked Chakir, a boy who visits the atelier regularly, if we could show the clay mask he made in the installation at the exhibition. He responded very sharply by answering 'No, no, no!'. It surprised me a bit, made me think and consider why not?

Then I asked him again, if he knew what the word 'exhibition' means. He answered, 'I don't know'. That moment taught me a great deal. I realized how, as an adult and a professional artist, I sometimes use words that others especially children might not use or fully understand. It highlighted the challenge of communication and my position within the group. Chakir's response revealed the unspoken hierarchy of language and reminded me how crucial it is to approach every interaction with care and sensitivity.

This experience reinforced the importance of listening, taking the time to understand each other, and finding shared ways of communicating, whether working with children, adults, or in broader society.

ARJA HOP GASTKUNSTENAAR JANUARI TOT APRIL 2024

© Arja Hop

Gedeelde tijd en ruimte

Observeren en observaties verzamelen ligt aan de basis van mijn werk. Ik ben nieuwsgierig van aard en ontwikkel mij constant door nieuwe dingen te ontdekken. Het medium waar ik veel mee werk is (analoge) fotografie, maar het gaat mij er vooral om dat ik in mijn werk terecht kom in een soort hyperfocus. Door het zoekende karakter lijkt dat vaak intuïtief, rommelig en chaotisch, maar uiteindelijk bevind ik mij dan juist ergens volledig middenin. Dat vraagt wel om een bepaalde context om in te kunnen werken, waarbij tijd ook een grote rol speelt.

Dat is ook precies wat me aansprak toen ik in aanraking kwam met het Gastatelier en hoorde over het democratische uitgangspunt. Het standaard schoolstelsel domineert daar niet, doordat de middagen niet voor de kinderen als het ware in stukjes worden gehakt die bepalen wat ze eerst en wat ze daarna moeten doen. Ik had al eerder ervaring opgedaan in het onderwijs, als Beroepskunstenaar

in de Klas (BiK) en als vakkracht voor de buitenschoolse opvang. De vorm van het Gastatelier, waarbij eigenlijk alleen de gedeelde tijd en de (spullen in de) ruimte de kaders zijn, sloot aan bij mijn eigen werkwijze en ideeën over hoe het ook zou kunnen. Ik wilde dan ook graag tijdens mijn residentie onderzoeken hoeveel je nodig hebt qua structuur om zo'n plek te laten functioneren? En wat betekenen die gelijkwaardigheid en democratie op deze maakplek precies?

De camera als onderzoeks-tool

Voor mijn werkperiode in het atelier had ik verschillende oude digitale en analoge camera's meegenomen, en deze voorzien van verschillende stickers. Met een groene sticker gaf ik aan dat de kinderen de camera vrij mochten gebruiken, een rode sticker betekende dat ze even hulp of uitleg moesten komen vragen. Daarnaast was er in het atelier ook nog een klein huisje waarbinnen wat meer in afzondering gewerkt kon worden, o.a. met een projectiescherm. Ik wilde niet met een vooraf bedacht

inhoudelijk concept werken.

Door op deze manier deze materialen te delen, werden mij de verschillen zichtbaar tussen de kinderen. Of en hoe ze met de materialen werkten kon steeds anders zijn. Sommige kinderen raakten er snel mee gewend en maakten zich de materialen helemaal eigen. Er waren kinderen die heel fysiek en spelmatig te werk gingen met de oude digitale camera's. Ze maakten pirouetten tijdens het fotograferen, deden achtervolgingen of kropen onder stoelen en tafels om alle hoeken van de ruimte te verkennen. Het fotograferen werd een choreografie, een fotografisch verkennen van zichzelf ten opzichte van de ruimte. De analoge camera's zorgden daarentegen meer voor verstilling. Voor een vorm van onderzoek waarbij de tijd meer leek stil te staan, dieper inzoomend op dingen waar ze mee bezig waren, details, close-ups en uitvergrotingen van hun wereld. Om de zoveel tijd hing ik nieuw gemaakte foto's op in de ruimte, waardoor de kinderen ook weer terug konden zien wat er allemaal

© Arja Hap

in de loop van de tijd ontstaan en gemaakt was in het atelier. Dit werd een soort droste effect, of in- en uitzoomen op wat er allemaal te zien is, zoals camera's dat ook doen. De camera's werden het gereedschap waarmee we onderzochten wat er in het atelier gebeurde, waar ik en de kinderen het vervolgens samen over konden hebben.

Het uitstellen van een oordeel

In deze uitwisseling tussen mij en de kinderen vond ik het soms ook wel moeilijk of ik iets over de gemaakte foto's wilde zeggen of niet, want in hoeverre ga je dan toch bewust of onbewust sturen? Het was fijn dat het in principe niet hoefde, ik hoefde hier niet 'de juf' te zijn die er wat over móet zeggen. Het werk mocht hier ook gewoon even zijn, het oordeel mocht hier uitgesteld worden, wat naar mijn idee ook heel waardevol kan zijn voor kinderen om in een eigen creatieve proces te kunnen blijven.

Ter afronding van mijn residentie besloot ik uiteindelijk om onder andere een aantal grote analoge afdrukken te maken. Ik wilde hiermee het werk ook echt een podium geven, als het ware op

museaal niveau. Een traditionele en herkenbare vorm voor de buitenwereld, maar voor mij was dit de meest eerlijke vorm naar de kinderen toe omdat het op dat moment ook was waar ik in mijn eigen praktijk voornamelijk mee werkte. Daarnaast had ik ook een stop-motion video gemaakt van de digitale foto's, waar natuurlijk juist een bepaalde vluchtigheid in zit. Door dit beiden op een eigen manier te presenteren, werd het een ook niet 'beter' dan het ander. Dit alles mocht en kon tegelijkertijd naast elkaar bestaan, net als tijdens de atelieruren.

© Arja Hap, gefotografeerd door Jaya Camera Maniye CS30 pro-f-S

NAOMI JANSEN GASTKUNSTENAAR OKTOBER 2023 T/M JULI 2024

© Naomi Jansen

De plek als uitgangspunt

Ik ben kunstenaar en kunstdocent en zoek zo veel mogelijk naar de overlap tussen beide rollen. Een nieuw werk start voor mij vaak vanuit een specifieke plek. Dan kijk ik naar iets wat er al is. Dat kan iets fysieks zijn, iets wat voor iedereen zichtbaar is, of iets abstracters zoals een gebruik of situatie van de plek. Met mijn werk probeer ik daar vervolgens een reactie op te maken die verschillende vormen kan aannemen: een interventie, een installatie met video of geluid of een reeks performances. Hierin probeer ik ook de ander op een bepaalde manier te betrekken bij het maakproces of een rol te geven in het uiteindelijke werk. Ik was net klaar met mijn deeltijd opleiding tot docent beeldende kunst toen ik via een vriendin een open call van het Gastatelier kreeg doorgestuurd. Ik had op dat moment sterk de behoefte om mijn kunstenaarschap en de educatiekant meer te combineren, buiten de muren van een klaslokaal, om te ontdekken waar de overlap voor mij precies in zit.

In eerste instantie twijfelde ik ook omdat ik nog weinig in aanraking was gekomen met kinderen in de basisschool leeftijd. Vooral op kunstgebied had ik daar toch veel vooroordelen over, dat alle kinderen hetzelfde knutselwerk moeten maken. Anderzijds trok de plek zelf me juist weer ontzettend aan. Het leek me meteen een heel spannend idee om in de rol van kunstenaar op een basisschool rond te mogen lopen en de esthetiek en gebruiken van zo'n plek te (her)ontdekken.

Het alledaagse onderbreken

Na mijn eerste residentie van drie maanden besloten Marike en ik dat er eigenlijk nog meer voor mij in zat en kwam ik het schooljaar erop terug voor een residentie van tien maanden. Doordat ik inmiddels meer gewend was aan het reilen en zellen van het atelier, voelde ik meer ruimte om mijzelf als kunstenaar op deze plek te onderzoeken. De langere tijdspanne gaf mij bovendien ook letterlijk meer ruimte om mij open te kunnen stellen voor dingen die ontstonden, voor observaties, interacties en verrassingen.

Na een tijd vooral veel observaties te hebben verzameld in tekst en beeld, zowel in het atelier als in de rest van de school, ontdekte ik dat mijn aanwezigheid op deze plek verschillende dingen los kon maken. Als ik bijvoorbeeld foto's maakte van een gigantische kapla toren of een zandhoopje dat ergens lag, waren er altijd wel een paar kinderen (of medewerkers) die nieuwsgierig vragen gingen stellen, het maar raar leken te vinden, of me juist op andere observaties wezen en me wilden helpen. Mijn aanwezigheid was zowel vertrouwd, ik was toch de juf van het atelier, als soms wat vervreemdend of 'anders dan normaal'. Dat ik een soort onderbreking kon zijn in hun alledaagse schooldag heeft me doen besluiten dat ik mijzelf nog meer buiten het atelier wilde positioneren. Na een eerste interventie, waarbij ik een schooldag lang midden in de hal zat en kinderen uitnodigde mij iets te leren, ontdekte ik dat er veel waarde zat in het omdraaien van rollen.

Onaysa

Wat zijn de geheimen van de school
SPEURTOECHT.

In de laatste maanden van mijn residentie transformeerde ik mijzelf tot KINT: Kunstenaar in Training. Door middel van een wit pak dat ik aanhad waar dit in grote letters op stond, een podium in de hal en posters in de school, maakte ik kenbaar dat kinderen mij konden inzetten als kunstenaar. Ze mochten mij een opdracht geven om iets saais of alledaags leuker te maken of een vraag stellen om iets op creatieve wijze op school te onderzoeken. Al snel kreeg ik uiteenlopende vragen en opdrachten binnen. Wat zijn de geheimen van de school? Hoe zien dieren de wereld? Wat doet de directeur allemaal? Vervolgens ging ik aan de slag om alleen of samen tot een verbeelding van de vraag te komen waarbij de vorm steeds anders was. Een vraag die me het meest is bijgebleven, is die van Joya. Ze kwam met haar juf samen bij me in de hal zitten met een stapel boeken over de ruimte, daar was ze gek op. Toen ik haar vroeg wat ze dacht niet uit deze boeken te kunnen leren, antwoordde ze direct: 'Hoe is het om in de ruimte te zijn?!' Toen ik haar ongeveer 1,5 week later kwam ophalen uit de klas omdat ik haar vraag had beantwoord, stond ze letterlijk te springen

van geluk. Ik had een meditatie geluidswerk gemaakt dat ze via een koptelefoon kon beluisteren, waarbij ze op een ronddraaiend speeltoestel buiten mocht gaan liggen. Langzaam steeg ze zo al tollend op, boven het schoolplein en de buurt uit, de ruimte in. Een rits aan kinderen stond natuurlijk klaar om na haar gelanceerd te worden.

Dat kun je alleen vinden, niet zoeken

Richting het einde van mijn residentie kreeg ik de behoefte om alle dingen die ik had uitgetoetst, gemaakt en vastgelegd samen te gaan voegen. In de loop van de tijd was wat ik deed steeds zichtbaarder geworden, doordat er altijd wel een aantal kinderen en/of

medewerkers betrokken waren die het werk vervolgens weer als eigen verhaal doorvertelden. In het werk wat ontstond als antwoord op de vraag 'wat zijn de geheimen van de school', werd bijvoorbeeld het gerucht verspreid dat er een muis op school rondliep zodra de school dicht was. Hierdoor kwamen de moeders die hielpen bij de schoollunch toch in lichte paniek bij me checken of dat nou echt waar was. Dat is iets wat ik van tevoren natuurlijk niet had kunnen bedenken, maar wel onderdeel werd van het werk.

Bij mijn eindexpositie kregen al deze uitwisselingen een plek in een route door de school langs verschillende installaties, bestaande uit de verbeelding van de vragen die ik van kinderen

Wat doet de
directeur allemaal?
Res

had gekregen, uitvergrotingen van foto's die ik het jaar lang had gemaakt en eigen visuele reacties op observaties zoals een gigantisch hoge toren van gestapelde drinkbekers. Pas toen al deze elementen zo samen kwamen en alle kinderen die dag alle werken in de school konden ontdekken, ook installaties waar ze dus zelf onderdeel van waren of een verhaal over konden vertellen, voelde het werk echt af. Naast de expositie heb ik ook een bijhorende publicatie gemaakt genaamd 'Dat kun je alleen vinden, niet zoeken', die ik aan alle docenten kon geven. Door mijn werk zowel in een expositie vorm te geven als in een publicatie te bundelen, kwamen alle interacties en verhalen die gedurende het jaar waren ontstaan samen.

© Naomi Jansen

Gedeelde tijd in een participatieve kunstpraktijk

Marika Hoekstra

De kansen van kinderen om deel te nemen aan culturele activiteiten buiten schooltijd zijn niet gelijk verdeeld. Het creëren van gelijke kansen voor alle kinderen kan deels worden bereikt door middel van cultureel rijke schoolprogramma's. Ongeacht de sociaal-economische positie van hun ouders, laat funderend onderwijs jonge kinderen kennis maken met vormen van actieve en receptieve kunsteducatie. Dit is een goed startpunt, maar ik zou willen betogen dat dit niet genoeg is om voor kinderen gelijke kansen te creëren om deel te nemen aan artistieke activiteiten.

Met ons werk in Gastatelier de Vindplaats leveren we een positieve bijdrage aan het verkleinen van de ongelijkheid tussen kinderen door het atelier voor alle kinderen gratis te maken. Daarmee immers worden kinderen voor deelname aan actieve kunstbeoefening minder afhankelijk van de sociaal economische positie van hun ouders. Maar belangrijker nog voor de werkwijze van het gastatelier is de manier waarop ongelijkheid op alle niveaus ter discussie kan worden gesteld. Ook de ongelijkheid tussen volwassen kunstenaars en kinderen, bijvoorbeeld op het gebied van eigenaarschap en zeggenschap. Het feit dat kinderen niet altijd toegang hebben tot plekken waar ze in hun vrije tijd hun eigen creatieve processen kunnen initiëren, maakt het moeilijk om te weten of dergelijke plekken een noodzakelijke bijdrage leveren aan het grotendeels geformaliseerde veld van kunsteducatie. Bestaande praktijken, zoals de studio's in het internationale netwerk van Room13 (Adams en Owens 2015), en grass-root kunstenaarspraktijken zoals Kunstlab Bornerveld (Kunstlab Bornerveld z.d.) laten zien dat het de moeite waard is om te proberen radicale nieuwe manieren te ontwikkelen voor samenwerkingen tussen jonge kinderen en kunstenaars.

Kritische pedagogie en de kindertijd

Om te begrijpen hoe ongelijkheid in kunsteducatie werkt moet je je bewust worden van de werking van machtsmechanismen. Van kritische pedagogiek leren we dat onderwijs geen natuurlijk fenomeen is, maar een constructie van geïnstitutionaliseerde macht, die moet worden gedeconstrueerd om

te kunnen worden begrepen en uitgedaagd (Hoekstra, 2023). Toen school het dominante model werd voor de ontwikkeling van kinderen, werden andere vormen van leren onzichtbaar (Illich, 1971). Het verband tussen radicale pedagogiek en de actuele kunstpraktijk ligt misschien niet direct voor de hand. Maar net als bij andere emancipatoire agenda's is er niet alleen behoefte aan een kritische analyse van machtsverhoudingen en constructies, maar is er ook behoefte aan een verbeelding van alternatieve arrangementen. De hedendaagse artistieke praktijk benadrukt de politieke en relationele kracht van kunst (Helguera 2011; Coumans 2023) en biedt methoden voor een activistische artistieke praktijk. De deconstructie van macht in de pedagogische praktijk, gemotiveerd door het feit dat kinderen het verdienen om als mensen behandeld te worden en gedeelde zeggenschap over hun leven en opleiding te hebben, vereist verbeeldingskracht.

Een plek voor onderzoek

Een geografische benadering helpt onderzoeken welke rol het atelier speelt in het leven van kinderen. Sommige geografische aspecten van Gastatelier zijn onveranderlijk, zoals de grootte, architectuur en locatie van het atelier, maar veel andere aspecten zijn flexibel. De positie van meubilair, gereedschap en materialen, het creëren van werkruimtes in kleine hoeken of in het midden van de open vloer, de hoeveelheid ruimte die nodig is om materialen en werk in uitvoering op te slaan, en het creëren van ruimte om te bewegen en plekken om samen te zijn, zijn het onderwerp van een gezamenlijk onderzoeksproces van zowel kunstenaars als kinderen. De meer onveranderlijke aspecten, zoals de manier waarop de deuren naar het plein kansen creëren voor de gemeenschap om deel te nemen, worden onderzocht door het organiseren van artistieke activiteiten voor de buurt. Een materiële of geografische manier om de participatie van kinderen te onderzoeken, sluit aan bij de specifieke manieren waarop kinderen hun verstrengeling met hun materiële en immateriële omgeving onderzoeken en uiten (Hickey-Moody et al, 2021). Wij hebben ook ervaren hoe ongerichte speelse

activiteiten van de kinderen hen helpen affectieve relaties met de plek aan te gaan in hun verkenning van de omgeving van Gastatelier. De multimodaliteit van zowel de ongerichte onderzoeksactiviteiten van de kinderen als de artistieke onderzoeksmethoden van de gastkunstenaars, is de bron voor het ontwikkelen van praktische en theoretische modellen voor een participatieve artistieke praktijk met kinderen. 'Children not only depict their sense of self and their relationship with the world but enact it, perform it and become it', aldus Hickey Moody (ibid, p. 106). Onderzoekers die geïnteresseerd zijn in de manier waarop kinderen ongelijkheid ervaren, zouden daarom bereid moeten zijn om met de kinderen in een gezamenlijk onderzoeksproject te stappen.

Het probleem van een ongelijke verdeling van tijd

In Gastatelier de Vindplaats delen de kinderen het atelier met kunstenaars die daar een tijdelijke werkplek hebben. Essentieel voor de werking van het gedeelde atelier is dat het atelier niet wordt gebruikt voor formele of non formele kunsteducatieve activiteiten die door de school worden aangeboden. Kunstenaars wisselen elkaar af in het werken met de kinderen tijdens de reguliere open atelier-uren. Tijdens de atelier-uren ontmoeten de gastkunstenaars de kinderen in creatieve samenwerkingen, die ofwel door de kinderen zelf zijn geïnitieerd of ontstaan door het werk dat de kunstenaar tijdens de residentie ontwikkelt. Kunstenaars krijgen de mogelijkheid voor een werkperiode van drie of tien maanden waarin ze werk kunnen ontwikkelen in de context van een basisschool. Hun projectvoorstellen tonen de motivatie om tijdelijk betrokken te raken bij de gemeenschap van kinderen en hoe dit het werk dat ze willen ontwikkelen kan beïnvloeden. Een werkperiode houdt in dat de kunstenaars vrij toegang hebben tot het schoolgebouw en het atelier. Het werk moet het voor kinderen mogelijk maken om met de kunstenaars samen te werken - op hun eigen voorwaarden. De Europese Unie stelt dat 'Artists' residencies provide artists and other creative professionals with time, space and resources to work, individually or collectively, on areas of their practice that reward heightened reflection or focus' (2016). Een residentie als Gastatelier de Vindplaats, die ruimte en tijd biedt aan kunstenaars om betrokken te zijn als deelnemers aan een gemeenschap, biedt niet alleen een nieuw perspectief op de artistieke verbinding tussen volwassen kunstenaars en

kinderen, maar ook een nieuw perspectief op het delen van tijd in de schoolcontext.

"Dit gaat allemaal van mijn tijd af"

Omdat kinderen altijd afhankelijk zijn van een gemeenschap van verantwoordelijke volwassenen, is de best mogelijke uitkomst een regeling die aansluit bij de gewoonten van de school en het gezinsleven van de kinderen. Dereguliere regeling van Gastatelier bestaat uit twee of drie wekelijkse atelier-sessies van elk negentig minuten, voor vijftien kinderen tegelijk. Tijdens deze negentig minuten is de enige terugkerende routine het samen opruimen in de laatste tien minuten. En hoewel kinderen altijd welkom zijn om het atelier te bezoeken als de kunstenaars er zijn, is het atelier eigenlijk alleen van de kinderen in de middagen nadat school is afgelopen. Soms raken kinderen gefrustreerd als de ateliertijd is afgelopen of als we ze tijdens hun werk onderbreken om ander gereedschap of materiaal voor te stellen. Ze hebben haast en protesteren dat "dit allemaal van mijn tijd af gaat". Nadenkend over deze frustraties, realiseer ik me dat hun protest raakt aan het onderwerp van dit artikel: ongelijkheid. Omdat zij kinderen zijn, is hun tijd in Gastatelier beperkt tot maximaal negentig minuten per week. En omdat wij als volwassen kunstenaars niet flexibel genoeg zijn om hen te laten blijven en verder te werken zolang zij willen, dwingen we ze in het tijdframe van een schoolkind: lestijd. Toen ik me dit realiseerde, zag ik ook dat we meer moeten doen om de kinderen ervan te overtuigen dat we ontvankelijk zijn voor hun behoeften, niet alleen in ruimte, materialen en de vrijheid om te maken wat ze willen, maar ook om manieren te vinden om hun tijdservaring flexibeler te maken. Een kind beslist zelf wanneer een werk af is of niet meer interessant is. Werk kan in een opbergkast worden achtergelaten en in een andere ateliersessie worden opgepakt of mee naar huis worden genomen wanneer ze dat willen. Wat we proberen te creëren voor de kinderen is een gevoel van continuïteit, van het terug kunnen stappen in het moment en verdergaan waar ze waren gebleven.

Big Draw

Een voorbeeld van de manier waarop kunstenaars in staat zijn om de tijd op te rekken en opnieuw te definiëren, werd zichtbaar tijdens de Big Draw. Elke dag tijdens dat event waren de deuren urenlang open en werkten de lokale gemeenschap, kunstenaars en kinderen samen aan een enorm driedimensionaal

kartonnen canvas. Door er zo lang te zijn en het aantal deelnemers niet te beperken maar iedereen te verwelkomen, konden de kinderen, afhankelijk van hun eigen behoeften en interesses, dagelijks terugkomen, zo lang blijven als ze wilden of samen met anderen terugkomen. Ondertussen ontwikkelde het kunstwerk zich en werd zo een getuige van de manier waarop kunstenaars, kinderen en de lokale gemeenschap samen tijd doorbrengen in de artistieke praktijk.

Gastatelier wil een duurzame voorziening zijn, niet alleen in het gebruik van materialen, het verzamelen van afvalmaterialen en het aantrekkelijk presenteren hiervan, maar ook in het streven om er het hele jaar door voor de kinderen te zijn. Er elke week zijn, niet alleen korte werkperiodes te faciliteren, maar ook kunstenaars uitnodigen voor langere tijd met wie de kinderen een langdurige relatie kunnen opbouwen. Kinderen beslissen zelf of ze betrokken willen zijn en hoe vaak, wat een ander perspectief kan geven op een ongelijke verdeling van tijd. Een belangrijke bijdrage aan het tot stand brengen van een meer egalitaire verdeling van tijd wordt geleverd door het feit dat Gastatelier geen programma of curriculum heeft. Als kinderen willen, kunnen ze samenwerken met de kunstenaars, maar dit is nooit verplicht. Afhaken of meedoen als ze van gedachten veranderen, is altijd mogelijk. Wat we dan zien, is een verscheidenheid aan werkprocessen, afhankelijk van individuele karakters en interesses. Het gaat om het vinden van hun eigen ervaring van tijd, waarbij de kunstenaars faciliteren. Op die manier komt Gastatelier binnen het kader van een collectief kunstenaarsatelier zo dicht mogelijk bij de publieke sfeer van kinderen, (Negt en Kluge 1980).

Publieke sfeer van kinderen

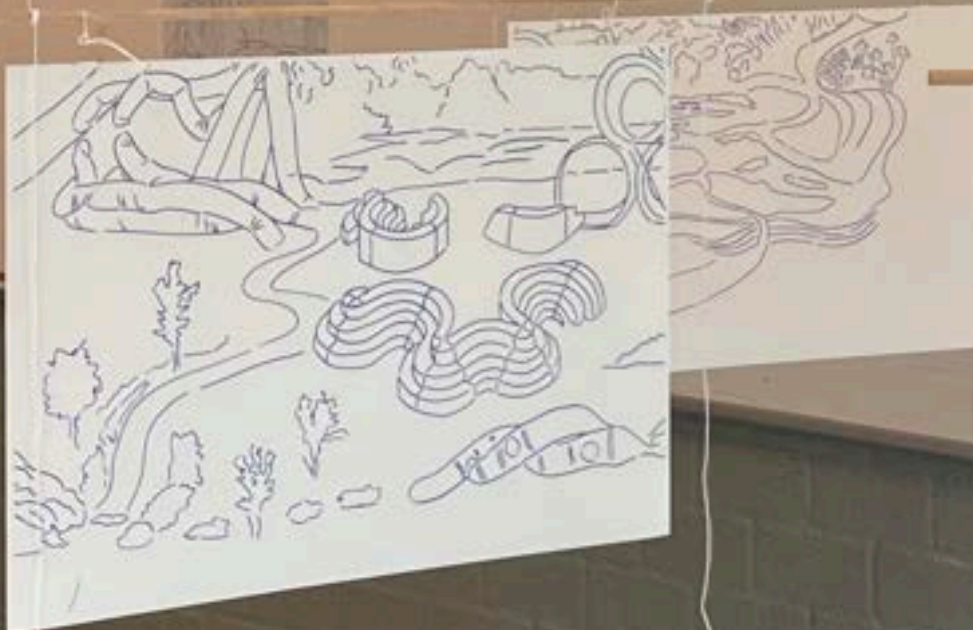
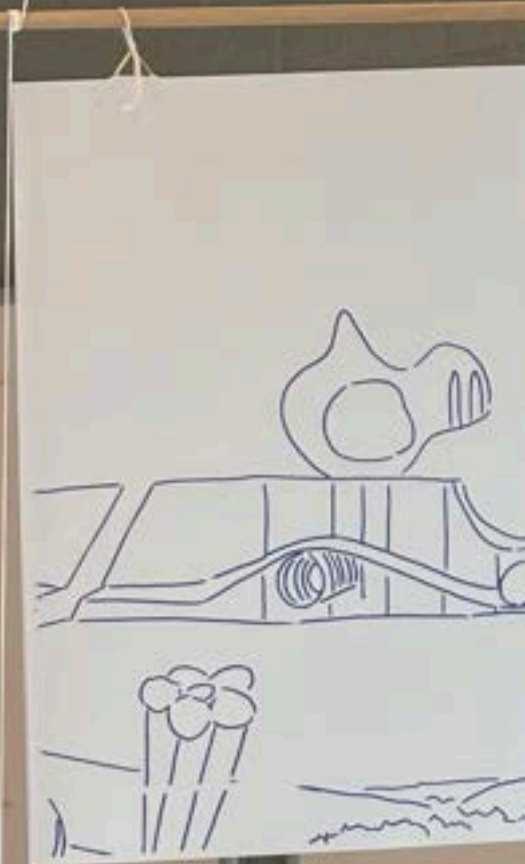
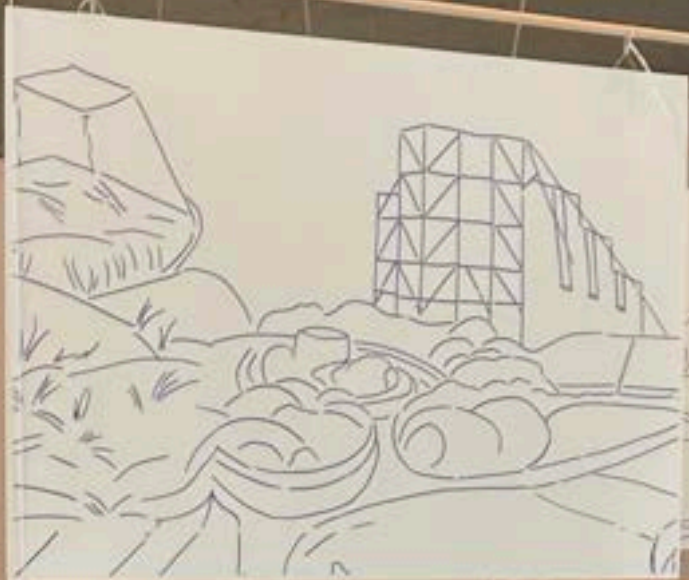
In hun baanbrekende tekst over de publieke sfeer van kinderen betogen Negt en Kluge dat we het meest leren over de aard van de publieke sfeer als we observeren hoe deze kan worden onderbroken door kinderen. De activiteit van kinderen kan een bedreiging vormen voor de eigen interesses van volwassenen, de angst hiervoor zou kunnen leiden tot het vooraf structureren van deze activiteiten door tijd te programmeren en ruimtes te ontwerpen voor consumentengedrag. De specifieke behoeftes van kinderen vragen echter om ruimtes met bewegingsruimte, plekken die flexibel zijn en niet beladen met verboden en kinderen 'hebben ook heel andere tijdschalen nodig dan volwassenen om te groeien', aldus Negt en Kluge (1980, p. 29). Dit soort onderbrekingen zijn er de afgelopen twee jaar vrij frequent geweest in Gastatelier. In de eerste pioniersmaanden, toen we

nog niet hadden nagedacht over de simpele oplossingen die we nu hebben om een lijst te maken van wie er op een specifieke middag meedoet, voelden we ons alsof we werden overvallen. Kinderen en ouders eisten dat ze mochten binnenkomen. Het atelier was de arena om ruimte en plaats, agency en erbij horen opnieuw te onderhandelen. We hebben meubels verplaatst om ons flexibel aan te passen aan de behoeften van de kinderen en we hebben geleerd om ruimte op verschillende manieren te delen. Als volwassen kunstenaars komen we erachter dat ons werk met de kinderen soms in conflict is met onze eigen belangen. Ons bewust zijn van de ongelijk verdeelde tijd en hoe dat het gevoel van erbij horen van alle betrokkenen beïnvloedt, moet ons stimuleren om flexibel te zijn en onze tijd te wijden aan de ervaring van oneindige tijd voor de kinderen.

Bronnen

- Adams, J. and Owens, A. (2016) *Creativity and democracy in education*. London: Routledge
- Coumans, A. (2023) *De Artistieke Attitude*. Prinsenbeek: Jaap Sam Books
- European Union (2014) *Policy handbook on Artists' Residencies*. Available at: https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/cultural-creative-industries/documents/execsumm_residencies_en.pdf (accessed 14 April 2024)
- Helguera, P. (2011) *Education for socially engaged art. A materials and techniques handbook*. New York: Jorge Pinto Books
- Hickey-Moody, A., Horn, C., Willcox, M., & Florence, E. (2021). *Arts-based methods for research with children*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Hoekstra, M. (2023) Radicaal kritische theorie en de deconstructie van het kunstonderwijs. *Cultuur+Educatie*. 22, (64), 57-70.
- Illich, I. (1971). *Deschooling society*. London: Calder & Boyars
- Kunstlab Bornerveld (n.d.). *Home* [Facebook page]. Facebook. Available at: <https://www.facebook.com/KunstlabBornerveld/> (accessed 14 April 2024)
- Negt, O., & Kluge, A. (1990). Selections from Public Opinion and Practical Knowledge: Toward and Organizational Analysis of Proletariat and Middle Class Public Opinion. *Social text*, (25/26), 24-32.

Deze tekst is een korte, naar het Nederlands vertaalde bewerking van de publicatie: Hoekstra, M. (2024). Sharing Space and Time in Participatory Artistic Practice. *International Journal of Art & Design Education*, 43(4), 659-670.

ISABELLA GIACOMELLI GASTKUNSTENAAR APRIL T/M JULI 2024

© Isabella Giacomelli

Constant in beweging

Ik bevind mij ergens in de (speel)ruimte tussen grafisch vormgeefster en kunstdocent. Het cureren, structureren en bundelen van informatie, van en samen met een groep mensen, vormt de basis van mijn werk. De uitingsvorm staat daarin nooit vast maar ontwikkelt zich in de loop van het proces, een vorm van veelzijdig onderzoek waarbij ik vaak werk richting bijvoorbeeld een publicatie, boek, film, visual essay of workshop. De input van de mensen met wie ik werk bepaalt de uiteindelijke vorm. Ik geloof niet zozeer in een doelgroep maar meer in een leergemeenschap waar ook een gezamenlijke beweging in zit.

De residentie bij de Vindplaats kwam voor mij op het juiste moment omdat ik net in een onderzoeksfase zat rondom mijzelf als kunstenaar en kunstdocent. Het onvoorspelbare van het atelier, omdat de samenstelling van de groep die naar het atelier komt iedere keer anders kan zijn, zag ik als een mooie uitdaging. Hoe bouw je een band op

met de kinderen en de andere kunstenaars als er niet een consistente samenstelling is? De plek was steeds de constante, voor de rest voelde alles constant in beweging. In het gastatelier is eigenlijk iedereen altijd te gast.

Routes en routines: alles doet ertoe

Het uitgangspunt van mijn onderzoek was mijn nieuwsgierigheid rondom routes en routines. Hoe komen de kinderen naar school, waar komen ze vandaan en welke routines hangen daar aan vast? Ofwel: welke factoren hebben invloed op de sfeer in deze ruimte op dat moment van samenkomen? En hoe kan ik inzichtelijk krijgen welke invloed dat heeft? In het atelier mag je vanuit jezelf iets creëren, maar wie is dan die jezelf? En is die er wel als je net uit een meer rigide vorm komt van in een klaslokaal zitten en aan eenzelfde soort opdracht hebt moeten werken? Deze vragen heb ik onderzocht door op wisselende manieren vragen aan de kinderen te stellen. Ik creëerde een werkplek in de hoek van de ruimte, waar ik ook vragen op hing

voor momenten als ik er zelf niet was. Sommige kinderen waren er gewoonweg ook vaker en langer dan dat ik er was. Vragen als: Hoe laat ben je vandaag wakker geworden? Hoe ben je naar school gekomen? En kun je de route van huis naar school tekenen? Op verschillende manieren heb ik een soort database opgebouwd vanuit waar ik weer kon gaan cureren en verbinden. Er was een sterke fantasie over de verschillende manieren om de ruimte te ervaren, zoals de ruimtelijke dimensies van het atelier en de linguïstische betekenissen van ruimte en plaats. We hingen tekeningen en woorden aan de muren en voerden gesprekken over mijn observaties van verschillende perspectieven op routes en routines. Op deze manier probeerde ik inzichtelijk te maken dat iedereen zijn eigen perceptie van deze ruimte heeft en dit op eigen manier visualiseert. In dit proces was ik bezig met hoe ik elk beetje informatie dat ze mij gaven ook echt kon accepteren, in plaats van te denken: nee dit past niet binnen wat ik heb bedacht dus dat mag er niet bij. Alles mag

erbij. Alles doet ertoe. En het is allemaal niet linear. Kinderen leggen andere verbanden in hun hoofd dan dat volwassen doen, dat fascineert en inspireert mij eindeloos. We leren om in tijdlijnen te denken, terwijl herinneringen en tijd eigenlijk veel meer door elkaar heen bewegen. Je gaat niet terug, je komt weer 'ergens' langs. Een plek, zoals het atelier, is daarin ook een factor waarin sommige dingen dan ineens weer naar boven komen of opvallen, zoals wanneer een laatje een andere plek heeft gekregen of wanneer een plastic mier die aan het prikbord hing steeds weer de aandacht van een ander trekt.

'Dit wordt 'm'

Gelijktijdig aan het artistiek onderzoek, lag mijn focus ook op het doen van theoretisch onderzoek, deze wisselwerking kan elkaar constant voeden waardoor het onderzoek blijft 'bewegen'. Hoe kan ik de groeiende verzameling vormen tot een narratief wat niet logisch is maar wel logisch is? Ik besloot dat ik op de manier waarop kinderen al die linkjes leggen, middels hun

logica, een boek wilde maken. Geleidelijk aan ben ik daar naar toe gaan werken en ben ik het onderzoek meer gaan vormgeven. Om inzichtelijk te maken wat alle kinderen mij hadden gegeven, ben ik met hun input, de 'database' een grote wereldkaart gaan maken die hun belevenis en fantasie samenvat. Deze wereld is de uiteindelijke index geworden van alle elementen waar zij het over hadden. Een wereld waarin iets zowel een zwembad kan zijn als een waterbak voor de hond, en alles door en naast elkaar kan bestaan. En wat is realistischer, de fysieke realiteit die we hebben in deze ruimte of de fantasie die zij daarbij hebben en mogelijkheden die zij zien? Dat is ten slotte hun belevingswereld en referentiekader.

Eén moment met Bilal (7 jaar) is me heel erg bijgebleven. Bilal verzamelde allerlei hout bij elkaar en zei: Ik ga een huis bouwen! Ik dacht dat wordt pittig in anderhalf uur maar oké. Dus ik zei: Maak even eerst een bouwtekening, want dan weet je hoe je het wil hebben. Hij pakte een a4tje en een pen en hij tekende het meest simpele huis, een vierkant met een driehoek er op, keek er zo vol zelfvertrouwen

naar en zei: 'Dit wordt 'm'. En hij begon gewoon met timmeren. Toen dacht ik ook van ja waarom niet, als jij er in gelooft dat dit kan dan kom je er vanzelf wel achter of het lukt. Als een herinnering een belichaming kan zijn dan is dit voor mij de belichaming van 'niks is onmogelijk'. Hoewel Bilal na een uur hard werken naar het huis keek en zei: 'tja dit is eigenlijk wel alleen de voorkant, we kunnen niet echt in het huis'.

MAI MARIE CHOON DIJKSMA

GASTKUNSTENAAR

APRIL T/M JULI 2024

© Mai Marie Choon Dijkema

Het proces van het maken

Mijn werk bestaat vooral uit installaties die ik voor en geïnspireerd op een specifieke ruimte maak. Ik werk graag met papier of textiel waarbij de tactiliteit van het werk belangrijk is, net als het proces van het maken zelf. Ook patronen door te vouwen of weven, komen visueel vaker terug. Eerder werkte ik met kinderen op workshop basis maar dat vond ik soms lastig omdat ik me dan toch echt een juf voelde. Vooral met kinderen die niet uit zichzelf enthousiast waren of wanneer het verwachte eindresultaat druk legde op de verschillen in waar iedereen in het werkproces was. In de basis vind ik het werken met kinderen wel heel erg leuk, wanneer ze door te maken echt in hun eigen wereld komen. De residentie bij Gastatelier de Vindplaats trok mijn aandacht uit nieuwsgierigheid naar wat het precies zou betekenen om je atelier, die tijd en ruimte, te delen met kinderen en hoe het in het werken met kinderen meer om het proces dan het product zou gaan. Tijdens mijn residentie

kwam ik er achter dat daar natuurlijk ook een praktische kant aan zit. De dagen dat de kinderen konden komen werken, stonden dan snel helemaal in het teken van het faciliteren van het atelieruur. En een atelier delen betekent ook dat je elkaar en de plek nog moet leren kennen.

Eierdozen, spiegels en een grote blauwe muur

Tijdens mijn residentie heb ik aan een drietal ruimtelijke materiaalonderzoeken gewerkt. Het grote formaat van mijn werk wekte in eerste instantie wel de interesse van de kinderen. Zo had ik ten eerste een grote vloer van eierdozen (die uit de keukens van de school afkomstig waren) gemaakt, die ik allemaal met de hand aan elkaar had genaaid. Met gouden glinsterende verf gingen we vervolgens vrij precies deze vloer samen beschilderen. Een aantal kinderen deed direct mee, maar velen besloten ook na zo'n tien minuten dat ze het wel gezien hadden. De vloer is ten slotte zo groot, dat red je niet in anderhalf uur dachten ze. Dan gingen ze toch liever verder aan

hun eigen werk. Toen ik de week erop vertelde dat de vloer af was om er voorzichtig overheen te lopen, zat er heel veel snelheid en energie in de reacties. Dat moment vloog voorbij. Achteraf besepte ik juist dat hierover langer over na had moeten denken. Die spanningsboog in het samenwerken met de kinderen bleef wel een worsteling.

Het tweede werk was ik begonnen vanuit de materialen waarvan ik had ontdekt dat de kinderen het leuk vonden. Dit bestond voornamelijk uit kleine spiegelglasjes die we met het lijmpistool (wat heel populair was) aan elkaar lijmde om zo tot een hangende installatie te komen. Dit werk trok door alle glinsteringen ook vrij snel de aandacht, maar die aandacht vervloog ook weer snel door de precisie en omvang van het werk. Later zag ik dan wel dat veel kinderen zelf iets gingen maken met vergelijkbare, glimmende materialen. Alsof het toch een soort zaadje had geplant. Bovendien bracht dit werk nog een nieuwe laag van interactie toen het af was. Door de weerkaatsing

© Wia Marie Choon Dijkema

van de zon op het werk ontstond er een spel met beweging en licht in de ruimte waar veel kinderen op reageerden.

Voor het laatste werk bedacht ik dat er meer snelheid in moest zitten, wat minder precisie, zodat de kinderen makkelijker konden aanhaken. Ik besloot een hele muur van het atelier te bedekken met grote vellen papier om vervolgens samen met fel blauw krijt het relief van de muur over te kunnen trekken. Ook nodigde ik de kinderen uit gevonden objecten uit het atelier achter het papier te plaatsen, om met een andere kleur daarvan de afdruk te voorschijn te laten komen. Hoewel ik goed had nagedacht over de spanningsboog en de manier waarop de kinderen er makkelijk bij zouden kunnen om mee te doen, verliep ook deze middag weer heel anders dan gepland. Het werd al snel een vrij chaotisch spel waarbij ook veel kinderen enorm vies werden doordat het blauwe krijt

af gaf en zich door de hele ruimte verspreidde.

Wat is dan samenwerken?

Tijdens deze periode werd ik geconfronteerd met de vraag wat samenwerken precies betekent. Het was een vraag die ik op deze manier niet eerder aan mijzelf had gesteld. Kan het werken om gezamenlijk geconcentreerd zijn, om vanuit daar plezier te ervaren? Hoe creëer je die intentie zonder dat je het oplegt? En hoe zorg je ervoor dat iedereen op een eigen manier een rol kan spelen in het proces? Tijdens mijn residentie voelde ik me vaak meer een assistent van de ideeën en het werk van de kinderen, dan dat we echt een gezamenlijk proces meemaakten. Maar is dat nodig om samen de tijd en ruimte te beleven? Er kwam altijd een reactie op mijn werk en werkwijze, alleen misschien niet de reactie die ik van tevoren had bedacht. Dit zag ik bijvoorbeeld terug in hun manier van materiaalgebruik,

wat soms direct geïnspireerd was op mijn werk, of in mondelinge reacties zoals toen ik een leerling tegen een andere hoorde uitleggen “zij maakt ECHT heel groot werk”. Het zaadje van mijn werkwijze lijkt gezaaid, de oogst is dat we meer onbewust hebben samengewerkt, door open te staan voor ideeën en elkaar te inspireren, en dat vind ik heel mooi.

Woensdagmiddag: Samen Stempelen & Zomeratelier: Ik ben een sculptuur

Bij alles wat we doen is het doel om voor kinderen de kansen te vergroten om op eigen voorwaarden te participeren in actieve kunstbeoefening in de vrije tijd. Om meer kinderen uit de buurt deze kansen te geven, stellen we daarom de deuren ook buiten de vaste ateliertijden open. In het voorjaar van 2024 nodigden we ouders met jonge kinderen uit voor de activiteit Samen Stempelen. Aan het einde van de zomervakantie in 2024 kon iedereen meedoen aan “Ik ben een sculptuur”: een week vol workshops.

Manifest voor creatieve collectiviteit

Theoretische reflectie op 2 jaar veldwerk in Gastatelier de Vindplaats.

Marike Hoekstra

De indeling van deze publicatie volgt niet toevallig een chronologische lijn. Na een korte introductie openen we meteen midden in het werk, met interviews met de aller-eerste gastkunstenaars Laura Bolscher en Diede Daalman. In (bijna) alle bijdragen is deze chronologische lijn aangehouden, zodat de lezer wordt meegenomen in het organische proces van pionieren van deze eerste twee jaar. Zo kwam de vraag voor de eerste gespreksavond "Hoe ben je kunstenaar in een ruimte met kinderen?" direct voort uit de ervaringen die Diede en Laura tegenkwamen in de werkelijkheid waar we in de eerste maanden dat Gastatelier de Vindplaats de deuren openen mee werden geconfronteerd. Het uitgangspunt voor het pionierswerk was immers het creëren van een gedeeld artistiek domein voor kinderen en kunstenaars, buiten de bestaande kaders van kunsteducatie of participatieve kunstpraktijken. Sterre Boerkamp legde prachtig vast op welke manier dat nieuwe gebied ons voor vragen stelde en door de hele publicatie heen kunt u lezen hoe we gaandeweg op verschillende manieren omgaan met die vragen. Iedere gastkunstenaar heeft zichzelf in die hoofdvraag herkend en heeft daar op een eigen manier onderzoek naar gedaan. De interviews die Naomi Jansen hield met de acht gastkunstenaars van de eerste twee jaar - inclusief haarzelf - laten niet alleen de diversiteit aan werkpraktijken van de verschillende kunstenaars zien, maar tonen ook hoe de uitgangspunten van het gastatelier op heel verschillende manieren in het werk van de kunstenaars tot uitdrukking komt. De artikelen die ikzelf toevoegde over de werking van het atelier als democratische artistieke pedagogische tussenruimte, zijn deel van deze chronologie. Het zijn mijn reflecties op het atelier als een werk-in-wording, de implicaties van de nauwe verbondenheid tussen geleefde ervaring en theoretische onderbouwing, en het groeiende inzicht dat hieruit ontstaat.

Het samenbrengen van de ervaringen van de eerste twee jaar in een publicatie geeft mij de mogelijkheid even stil te staan bij de methodiek die zich gaandeweg in interactie met de omgeving ontwikkelt. Kort gezegd is dit een methodiek van veelvormigheid, waar bij iedere kunstenaar eigen interpretaties inbrengt van samenwerkingen met kinderen en

waarbij al die verschillende kinderen een beroep doen op ons vermogen flexibel op hen te reageren. Langzamerhand verschuiven de rollen die kunstenaars en kinderen vervullen en ontstaan nieuwe vormen van participatie en collectiviteit. Het organiseren van activiteiten voor de buurt en de school past bij de manier waarop wij in de gemeenschap van de Vindplaats een eigen collectieve artistieke praktijk vormgeven. Ruim twee jaar na de eerste ateliermiddagen zien we hoe de kinderen die al die tijd bijna wekelijks een middag in het atelier doorbrachten, niet alleen aan nieuwe kinderen laten zien hoe het atelier werkt, maar dat zij ook de nieuwe gastkunstenaars inwijden. Het gedeeld eigenaarschap waar we in het gastatelier naar streven is op alle aspecten van het atelier en op alle betrokkenen van toepassing.

Actieve kunstbeoefening voor alle deelnemers mogelijk maken is een van de belangrijkste uitgangspunten van onze manier van werken, zowel in onze benadering van de kinderen en de samenwerkingen met de kunstenaars, als

in het betrekken van buurt en school, bij verschillende activiteiten. Als kunstenaars maken wij de artistieke ruimte mogelijk waarbinnen iedereen kan participeren vanuit zijn of haar eigen behoefte aan betrokkenheid. Dat vraagt van de kunstenaars een open kwetsbare houding ten aanzien van de ander, een houding die Coumans (2023) definieert als de artistieke attitude. Het kunstenaarschap in sociale praktijken wordt gekenmerkt door een *caring, loving, not-knowing* houding, die het mogelijk maken van een kunstervaring door de ander vooropstelt. *Caring* heeft betrekking op het collectieve welzijn, *loving* op de voortdurende alertheid voor de ander en *not-knowing* gaat over de mogelijkheid van het onverwachte. De artistieke attitude vereist een open, kwetsbare, niet doelgerichte houding ten aanzien van de ander. Ook belangrijk voor de manier waarop de hedendaagse kunstpraktijk – en in dit geval de werking van Gastatelier de Vindplaats – op deze manier begrepen kan worden, is de verandering die in de kunst heeft plaatsgevonden van een zuiver representerende praktijk naar een performatieve praktijk. Het type kunstenaars waarover Coumans spreekt laat niet zozeer dingen zien, maar zet vooral dingen in gang, zet kinderen en deelnemers aan tot artistiek handelen. Het werk van de kunstenaar, dat ook wel wordt omschreven als relationeel of als een op zijn omgeving betrokken sociale praktijk, kan dan ook niet bestaan zonder interactie met de ander.

De relatie tot de ander, die in het geval van Gastatelier de Vindplaats meestal kind is, kan op verschillende manieren tot

uitdrukking worden gebracht: co-creatief, situationeel, collectief en systemisch. Van co-creatie is in het gastatelier sprake als we kijken naar de manier waarop kunstenaars in een artistieke dialoog reageren op de kinderen en de kinderen uitnodigen tot creatieve samenwerking. Het eigenaarschap ligt daarbij voornamelijk bij de kunstenaar, zoals in de speelsessies van Laura, de KINT-interventies van Naomi en de vragen over plaats en ruimte van Isabella, maar de inbreng van de kinderen is altijd zichtbaar. Door een zorgvuldige presentatie van het co-creatieve proces worden de kinderen als mede-makers erkend en door henzelf herkend. Bij een situationele benadering gaat het over het gastatelier als ultieme artistieke ruimte. In het atelier overlappen kunstwereld en kinderwereld op een manier die schuurt en prikkelt. Coumans zegt hierover:

“Kunst kan zich situeren in de dagelijkse gang van het leven, niet alleen als product of als beeld maar ook als een artistieke ruimte waarin kunst, samen met een andere praktijk en een andere attitude dan wij gewend zijn, zichtbaar wordt. De kunstenaars maken, met hun aanwezigheid en wijze van handelen van de ruimte een artistieke, beeldende ruimte” (2023, p. 92).

Heel letterlijk wordt dit door de kinderen benoemd wanneer het gesprek soms gaat over het werk van de gastkunstenaars en mijn eigen rol in het atelier. Mijn werk als kunstenaar is dat ik het atelier heb gemaakt, aldus de kinderen. Mijn verbeelding bracht een artistieke ruimte voor anderen voort.

De positionering van het gastatelier in een grensgebied tussen school, thuis, buurt en de kunstwereld maakt het mogelijk dat de kinderen ruimte vinden voor het onderzoeken van hun eigen artistieke mogelijkheden. Het feit dat het atelier zich daarnaast voortdurend ontwikkelt in interactie met haar gebruikers, sluit aan bij het collectieve handelingsmodel van kunst als sociale praktijk. Dat roept allereerst de vraag op over wie we eigenlijk spreken als we het over een collectief hebben. Naarmate de tijd verstrijkt verschuift dit perspectief; waar de kinderen in eerste instantie de gasten waren in het atelier, die weliswaar steeds moesten wennen aan nieuwe gastkunstenaars, ligt het eigenaarschap nu toch grotendeels bij in ieder geval een deel van de kinderen. De kunstenaars worden door de kinderen in het collectief opgenomen, en ook al worden gastkunstenaars ook gemist als hun werkperiode voorbij is, de verbindingen die zijn ontstaan worden niet gekenmerkt door afhankelijkheid maar door een collectieve creatieve ervaring die voortduurt. De kracht van het collectief is dat het ondanks veranderingen kan blijven bestaan. De systemische benadering, tot slot, gaat over de manier waarop het gastatelier zich binnen de instituties van school en andere jeugdprofessionals positioneert als een derde pedagogisch gebied, een vorm van embedded kunstenaarschap (Kunstlab, z.d.), waar andere manieren van samenleven mogelijk worden.

De aanwezigheid van een derde gebied in de inner circle van een officieel instituut als de school is een artistieke interventie die van binnenuit het beeld van kinderen als leerling kan bevragen en het eigenaarschap van kinderen over hun artistieke experimenten en expressie kan veranderen.

Coumans stelt dat de kunstenaar in collectieve kunstpraktijken zodanig een artistieke omgeving ontwikkelt "dat een collectief zelf vormgevend kan zijn in zijn eigen domein" (p. 18). Wat de praktijk van Gastatelier de Vindplaats toevoegt aan het denken over collectieve kunst als open, kwetsbare, niet doelgerichte houding ten opzichte van de ander is de manier waarop wij deze attitude verbinden aan een pedagogisch vraagstuk. Kinderen, die zoals ik eerder heb betoogd, minder kansen hebben op eigenaarschap over de wereld waarin zij opgroeien, zijn in de sociale kunstpraktijk niet vaak die ander, tot wie de kunstenaar zich verhoudt. Ons werk gaat daar met name wel over.

Tot slot

Toen in oktober 2022 de deuren van Gastatelier de Vindplaats openden met als doel een democratische, duurzame artistieke voorziening te bieden aan kinderen en kunstenaars, middenin de leefomgeving van de kinderen, bestond het collectief alleen in de verbeelding. Door samen met alle gastkunstenaars zorg te dragen voor de plek, oog te hebben voor de behoeften van de kinderen en vooral open te staan voor het onverwachte, heeft zich de ruimte geopend voor een artistieke omgeving waar kinderen zelf kunnen vormgeven aan hun experimenten en expressie. Het collectief blijft bestaan en breidt zich bijna wekelijks uit. In meetbare gegevens is dit zichtbaar in de grote aantallen deelnemers en de uitbreiding van de activiteiten. Meer kinderen, meer kunstenaars en meer buurtbewoners raken actief betrokken en geven samen vorm aan een dynamische artistieke gemeenschap. Kinderen die blijven komen, maar ondertussen al ruim twee jaar ouder zijn dan toen we begonnen, kunstenaars die na hun werkperiode betrokken blijven en samenwerkingen die we aangaan met andere organisaties en collectieven.

De creatieve collectiviteit van het gastatelier heeft kortom enorme verbeeldingskracht, die steeds weer aan nieuwe kinderen en volwassenen de ruimte biedt om hun verbeelding vorm te geven.

Bronnen:

Coumans, A. (2023) *De artistieke attitude*. Jap Sam Books, Prinsenbeek.
Kunstlab Bornerveld (n.d.). *Home* [Facebook page]. Facebook. Available at: <https://www.facebook.com/KunstlabBornerveld/> (accessed 14 April 2024)

COLOFON

Teksten: Naomi Jansen - interviews
Marika Hoekstra

Vormgeving: Mai Marie Choon Dijksma
Naomi Jansen - de Big Draw
Marika Hoekstra

Fotografie: Victoria Ushkanova
Selma Hengeveld
Arja Hop
Naomi Jansen
Laura Bolscher
Diede Daalman
Marika Hoekstra
Phoebe Pryor
Thomas de Loo
Kamila Wolszczak
Isabella Giacomelli
Mai Marie Choon Dijksma

Tekeningen: Sterre Boerkamp

Eindredactie: Marika Hoekstra

Adres: Gastatelier de Vindplaats
Jan den Haenstraat 41
1055 WC Amsterdam

Contact: www.stichtingderesident.nl
mail@stichtingderesident.nl

Met dank aan:

Team en directie van Kindcentrum de Vindplaats,
Weekend Academie, Kringloopwinkel De Lokatie,
Martine Zwijnenberg, Beyhan Simsek, Lois Sandfort,
Falk Hübner, Samira el Amrani, Pip Passchier,
Joanneke Meester, Judith Zwaan, Nora Roozemonde,
Rebecca Wijnruit, Wafae Ahalouch, Oskar Maarleveld,
Anna Rudolf, Marte Haverkamp, Martijntje Baarda,
Tânia Alexandra Cardoso, Andrea Koll, Stefan Pavlovic,
Rosalie Ravensteijn, Irma de Bruijne, Ariadne Urlus
en alle kinderen.

© Stichting de Resident, Amsterdam, maart 2025

Gastatelier de Vindplaats wordt financieel ondersteund door:

Foto: Marike Hoekstra